

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HALKIN ÇOBAN DEDE'DEN BEKLENTİLERİNİN PSİKOLOJİK
NEDENLERİ**

Hatice ÖZCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2007

**T. C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİMDALI**

**HALKIN ÇOBAN DEDE'DEN BEKLENTİLERİNİN PSİKOLOJİK
NEDENLERİ**

Hatice ÖZCAN

Danışman: Prof. Dr. Kerim YAVUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA- 2007

ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mdrlgne

Bu alışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kerim YAVUZ

(Danışman)

ye: Yrd. Doç. Dr. Asım YAPICI

ye: Yrd. Doç Dr. İsmail YÖRÜK

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

...../...../.....

Prof. Dr. Nihat KüçüKSAVAş

Enstitü Müdürü

Not:Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, izelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**HALKIN ÇOBAN DEDE'DEN BEKLENTİLERİNİN PSİKOLOJİK
NEDENLERİ****Hatice ÖZCAN****Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Kerim Yavuz****Eylül, 2007,1- IX, 68 Sayfa**

Bu çalışmada Adana' da bulunan Çoban Dede Türbesi, etrafında sergilenen halk inançları ve buraya gelen ziyaretçilerin orayı ziyaret sebepleri ve oradan beklentilerinin psikolojik nedenleri konu edinilmiştir. Genelde ilk olarak halk dindarlığı, halk inançları ve ziyaret olayına yer verilmiştir. Özelde ise, Çoban Dede Türbesi, Çoban Dede'nin hayatı ziyaret yeri haline gelişi orada uygulanan pratikler ve halkın orayı ziyaret sebepleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk İnançları, Türbe Ziyareti, Çoban Dede Türbesi, Ziyaret Sebepleri.

ABSTRACT**THE PSYCHOLOGICAL REASONS FOR PEOPLE'S EXPECTATION OF THE
ÇOBAN DEDE****Hatice ÖZCAN****Master Degree Thesis, Department of Philosophy and Religious Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Kerim YAVUZ****September, 2007, I-IX, 68 Pages**

In this study, The Çoban Dede Tomb (turbeh) in Adana, popular beliefs showed in its surrounding and the visitors' motives to visit it are dealt with. In general, first, popular religiousness, popular beliefs and visit phenomenon are studied. In particular, the Çoban Dede Turbeh, the biography of Çoban Dede, his tomb's being a place of visit, the practices performed there and the people's motives to visit this tomb are investigated.

Key Words: Popular beliefs, visit to tombs Çoban dede Tomb, motives to visit the tomb's.

ÖNSÖZ

Bu çalışma günümüz Türkiye'sinin güneyinde yer alan Adana'da, sık sık ziyaret edildiğine şahit olduğumuz Çoban Dede Türbe'si etrafında sergilenen halk inançlarını ve oradan beklentilerin psikolojik nedenlerini belirlemek istemektedir. Bilindiği gibi yüzyıllar boyu çeşitli medeniyetlere beşiklik yapmış Anadolumuz, geçen bu zaman sürecinde, yine çeşitli inançların ve dinlerin varlığını devam ettirmesinde ev sahipliği yapmıştır. Birçok dinin ve kutsal sayılan değerlerin asırlarca harmanlandığı bu topraklarda; insanların sahip olduğu kutsal inançların, birbirlerini ve farklı kültürleri etkileyerek bunların nesiller boyu devam ettiğine tanık oluyoruz. Bu tür tesirlerin günümüzde de hala varlığını devam ettirdiklerini ve bunların gelecek kuşaklara da aktarılabilceği sonucunu söylememiz mümkündür.

Anadolu'da İslamiyet dayalı gibi görünen çeşitli inançların ve bunlarla ilgili pratiklerin birçoklarının, İslam kültüründen esinleniyormuş gibi görünse de, eski kültür kalıntılarıyla yeni şekillere dönüşmesi gayretleri içerisinde oldukları ve yeni kültürün içinde de yaşama imkânı bulmuş gibi bir görüntü sergilemekte olduklarını söyleyebiliriz. Aslında geçmiş kültürlerden intikal edenlerle İslam kültüründen karışanların ne derece birleşerek bir hayat bulduğu sorusu bilimsel araştırma bekleyen ciddi bir sorundur.

İslam dışı birtakım geleneklerin dini bir renk içinde halk arasında taraftar buluşunun da, bunun İslam'danmış gibi yapılışının da herhalde günlük hayatın yüklediği ağır şartların altında ezilen insanlarda, kolayca bundan kaçma isteğinin olduğunu söylemek mümkündür. Bizim çalışmamızın buna bir nebze de olsa ışık tutacağına inanıyoruz.

Bu çalışmamız, genelde üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmamızın konusu, amacı, yöntemi, sınırlılıklarına değinerek araştırmamızın hangi bilimsel temeller üzerine oturtulduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde halk inançları, halk dindarlığı, popüler kültür, ziyaret olayı ve bu bağlamda yatır veya türbe ziyaretleri içinde atalar kültürünün bunlarla bağlantısı, insanların bu inançları günümüzde de ne şekilde devam ettirdikleri konularına yer verilmiştir

İkinci bölüm ise kendi içinde üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda araştırmanın esas alanını teşkil eden Çoban Dede'nin hayatına dair bilgi verilmiştir. İkinci kısımda ise türbenin oluşumu, ziyaret yeri haline nasıl geldiği, ziyaret günleri, görünüşünün

nasıl olduğu belirlenmiştir. Üçüncü kısımda Çoban dede Türbesi'ne giden ziyaretçilerin oraya giderken yaptıkları hazırlıklar ve orada ne gibi pratikleri yerini getirdikleri konusu ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde kendi içinde dört kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda halk arasında Çoban Dede tasavvurunun nasıl olduğu, ikinci kısımda halkın Çoban Dede hakkındaki anlatımları, üçüncü kısımda ise, Çoban Dede'nin Allah'a ulaşmak için nasıl aracı olarak kullanıldığı ve türbenin halk arasında değeri kazanması konularına değinilmiştir. Bundan sonra halkın Çoban Dede'yi ziyaret sebeplerinin üzerinde durulmuş ve bunların neler olduğu ile ilgili durum tespitinde bulunulmuştur.

Bu yüksek lisans çalışması ciddi bir emek sarf edilerek yapılmış bilimsel bir denemedir. Biz bu konuda yeni tecrübeler kazandığımıza inanıyoruz. Bu mütevazı çalışmanın ortaya çıkmasında benimle yakından meşgul olan ve gerektiğinde her türlü destek ve yardımını esirgemeyen Hocam Sayın Prof. Dr. Kerim Yavuz'a teşekkür borçlu olduğumun bilincindeyim. Bunun yanında çeşitli vesilelerle yardımlarını gördüğüm ve her zaman benim yanımda olan değerli ağabeyim Sayın Batur Özcan'a ve yazım esnasında desteğini esirgemeyen kıymetli arkadaşım sayın Rıdvan Demir'e ve ağabeyim sayın Halil Mete'ye teşekkür ederim.

Bütün bunların dışında benim bu günlere gelmemde her türlü desteğini veren babam Yasin Özcan ve özellikle pek çok sıkıntılar içinde bana sürekli kol kanat veren sevgili annem Sayın Münevver Özcan'a derin sevgi ve saygılarımı sunarım.

Hatice ÖZCAN

Adana - 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
RESİMLER LİSTESİ	ix

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırma.....	1
1. 1. 1. Konunun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması.....	1
1. 1.2. Araştırmanın Amacı	2
1. 1. 3. Araştırmanın Metodu	2
1.1.4. Deneklerin Seçimi ve Durumu	4
1.2. Halk İnançları	7
1.3. Halk Dindarlığı	9
1.5. Türbe –Yatır Ziyaretleri ve Atalar Kültü	13

II.BÖLÜM

ÇOBAN DEDE TÜRBESİ

2.1. Çoban Dede'nin Kimliği	17
2.2. Türbenin Oluşumu	18
2.2.1. Ziyaret Yeri Haline Gelişi ve Ziyaret Günleri.....	18
2.2.2. Türbe'nin Genel Görünüşü	19
2.3. Çoban Dede Türbesi'nde Halk İncancının Devreye Girişi.....	24
2.3.1. Türbe Ziyaretine Hazırlanış	24
2.3.2. Türbede Ziyaret Biçimleri ve Uygulamalar	24

III. BÖLÜM

HALKIN ÇOBAN DEDE'YE BAKIŞI VE ZİYARET SEBEPLERİ

3.1. Halk Arasında Çoban Dede Tasavvuru	29
3.2. Halkın Anlatımlarında Çoban Dede	29
3.3. Çoban Dede'nin Aracı Olma İncancı ve Türbenin Değer Kazanması.....	32
3.4. Halkın Türbeyi Ziyaret Nedenleri	35
3.4.1. İhtiyaçları Karşılama ve İsteklerin Peşine Takılma.....	35

3.4.1.1. İhtiyaçlar Ve İstekler -----	35
3.4.1.2. İhtiyaç ve İstek Türleri-----	36
3.4.1.3. Farklılıkların Ortak Buluşması-----	41
3.4.1.4. İsteklerin Gerçekleşmesi Halinde Yerine Getirilen Adaklar -----	42
3.4.2. Çaresizlik Ve Güçsüzlük Karşısında İnsanın Arayışlara İtilişi -----	47
3.4.3. Türbe Ziyaretinde Merak Duygusunun Tesiri -----	49
3.4.4. Ziyarete Sevap Beklentisi -----	50
3.4.5. Türbede Ruhen Rahatlama-----	51
SONUÇ -----	53
KAYNAKLAR -----	55
KAYNAK KİŞİLER -----	59
EK -----	66
ÖZGEÇMİŞ -----	68

KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
AÜİFD.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi
AÜİFY.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇÜ.	: Çukurova Üniversitesi
Fak.	: Fakülte
Hız.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
KK.	: Kaynak Kişi
K.K.	: Kur'an-ı Kerim
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MEB.	: Milli Eğitim Basımevi
MÜİFDY.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları
MÜSBE.	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Pey.	: Peygamber
Prof..	: Profesör
s.	: Sayfa
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzer
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları

TABLULAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo: 1	Deneklerin Cinsiyet Durumları.....	4
Tablo: 2	Deneklerin Yaş Dağılımları.....	5
Tablo:3	Deneklerin Medeni Durumları	5
Tablo: 4	Deneklerin Eğitim Durumları.....	6
Tablo: 5	Deneklerin Mesleki Durumları	6
Tablo: 6	Ziyaretçilerin Çoban Dede Türbesinden Dünya Hayatı İle İlgili İhtiyaç ve İstekleri	37
Tablo: 7	Ziyaretçilerin Çoban Dede Türbesinden Ahiret Hayatı İle İlgili İhtiyaç ve İstekleri	40
Tablo: 8	Ziyaretçilerin Beklentilerinin Gerçekleşmesi Halinde Yerine Getirilen Adak Türleri	44

RESİMLER LİSTESİ

Resim No	Resim Adı	Sayfa
Resim: 1	Çoban Dede Türbesi.....	18
Resim: 2	Türbede Namaz Kılınan Mescid.....	19
Resim: 3	Türbedeki Satıcılar	20
Resim: 4	Türbenin Aşağısında Oluşturulan Yapay Şelale	21
Resim: 5	Türbenin Dış Görünüşü	22
Resim: 6	Türbenin Görevlisi Deli Yücel	23
Resim: 7	Türbenin İç Görünüşü	24
Resim: 8	Çoban Dede'nin Sandukası Önünde Dua Eden Ziyaretçiler...	25
Resim: 9	Çoban Dede Türbesinde Kısmet Açtırmak İçin Ağaca Asılan Açılmış Kilit	27
Resim: 10	Duvara Yerleştirilmiş Küçük Taşlar	28
Resim: 11	Adak Hayvanlarının Satış Yeri	45
Resim: 12	Türbede Adak Kurbanının Kesim Yeri	46.

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırma

1. 1. 1. Konunun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması

Bu çalışma, Adana’da halk arasında insanların sık sık ziyaret ettiği Çoban Dede Türbesi etrafında yoğunlaşan inançların incelenmesini esas almıştır. Anadolu’nun hemen her yerinde serpiştirildiğini gördüğümüz türbeler ve onların etrafında oluşturulan inançların uzun bir geçmişi olduğunu ve günümüzde de insanlarımız tarafından rağbet edildiğini biliyoruz. Günlük hayatın sıkıntılarında birazcık olsun uzaklaşabilmek ya da ileride muhtemelen karşılaşmak istemedikleri durumlarla karşılaşmamak ümidiyle sanki ön tedbir olsun diye türbelere gidip beklentilerini ilettiklerini görüyoruz. İslâm alimlerinin tasvip etmemesine rağmen “ya tutarsa” duygusuyla birçok insanların buraları ziyaretleri devam etmektedir İşte Çoban Dede Türbesi de bu tür insanlarımızın ilgisini çekmektedir. Buradan hareketle Çoban Dede’yi ziyarete gelen insanlarımızı ve geliş sebeplerini din psikolojik açıdan anlamaya çalışmanın ilgi çekici bir araştırma olacağını düşündük.

Aslında Türkiye’nin hemen her tarafında sık sık ziyaretçilerine rastladığımız türbelerin ve halk inançlarıyla örülen bireysel ve sosyal bir hadise görünümündeki ziyaretlerin din psikolojik, din sosyolojik, dinler ve inançlar tarihi açısından ciddi araştırmalara ihtiyacı vardır. Biz bu çalışmamızla Anadolu’da ki türbelere yapılan bu ziyaretlerin birisini araştırmakla çok özel bir açıdan bir başlangıç yapmak istedik. Umarız ki bu çalışma başka türbelerin bilimsel açıdan araştırılmasına vesile olur. Aslında biz, kısa süreli bir çalışma yaptığımız için Adana’da yer alan Çoban dede Türbesi ve oraya giden ziyaretçilerle yetinmek zorunda kaldık. Çünkü toplumsal yapıyı bir deney alanı gibi kabul edip bir laboratuvar ortamında onu incelemek imkansızdır. Bundan dolayı toplumun küçük gruplarını, parçalarını özünü bozmadan kendi yapıları içerisinde incelemek ve onun küçük şeklini teşkil edecek örneklem methodology (Arslantürk, 2001, 96). Çoban Dede Türbesini konumuza alarak genel bir açıklamaya ulaşmaya çalıştık.

1. 1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmamız, bireysel ve toplumsal hayatta sık sık görülen türbe ziyaretleri ve bunların arkasında gizlenen beklentileri ve ziyaretçilerin bunlara itiliş sebepleri, orada tazelenen sevapları bunlarla ilgili duygu ve düşünceleri, bunların oradaki uygulamalarına yansımaları belirlemek istedik. Halk inançları arasında belirli ve özel bir yere sahip olan türbe ziyaretlerini araştırma alanı olarak seçmiş bulunuyoruz. Bunların içinden de Çoban Dede Türbesi'ni, Adana'da ziyaretçilerin dikkatini çeken bir türbe olmasından dolayı, ilk planda tez konusu olarak tercih ettik Bunlarla ilgili verileri Çoban Dede'ye yapılan ziyaretlerden derlemeyi öngördük. Böyle olunca, bilimsel materyalimizi türbe'ye gelen ziyaretçileri inceleyerek elde etmiş bulunuyoruz.

Bununla türbe ziyaretlerinin ne amaçla yapıldığını, insanımızın ne gibi beklentilerle ve ne gibi amaçlarla buralara ilgi duyduğunu ortaya çıkarmak, araştırmamızın vazgeçilmez görevleri arasında yer almaktadır. Buna göre, geniş bir yelpazede burayı ziyaret eden ziyaretçilerin yukarıda belirlediğimiz amacımıza uygun olarak bireysel, sosyal, ekonomik, demografik, psikolojik durumlarının da belirli ölçüde dışa yansımalarının mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Araştırmamız bir başlangıç niteliği taşıdığından amacımız doğrultusunda ilerleyebildiği ölçüde gayesine ulaşmış sayılacaktır. Biz, elimizden geldiğince ve imkânlar ölçüsünde bu çalışmayı tamamlamak için bütün gayretlerimizi devreye sokmuş bulunuyoruz.

1. 1. 3. Araştırmanın Metodu

Metot; bilinmeyen bir şeyi araştırıp ortaya çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına göstererek ispat etmek için düşünceleri iyi bir şekilde kullanma demektir (Arslantürk, 2001; 63). Metot; maksat ve gayeye göre tayin edilir (Egemen, 1952, 24). Metot terimi; bilimsel araştırmaların, mantık çerçevesi içinde düzenlenmesi, yürütülmesi ve sonuca bağlanması, strateji veya yol olarak tanımlanabilir (Peker, 2003; 56). Daha kısa bir ifadeyle metot, araştırma yapılan konuya en uygun yoldur.

Metot konusuna değindikten sonra diyebiliriz ki; bu araştırma için gerekli bilgileri toplamak ve toplanan bilgileri kullanılabilir hale getirmek için birçok tekniklerden yararlanmış bulunuyoruz.

Çalışmamızda belirlediğimiz amacımız doğrultusunda bir yönden konuyla alakalı kaynaklar toplanıp taraması yapılırken bir yandan da konuyu anlamaya çalıştık. Kaynak taraması devam ederken, Çoban Dede Türbesine herhangi bir ziyaretçi gibi

gidip geldik. Orada sadece bir vatandaş gibi gözlemlerde bulunduk ve gerekli gördüğümüz izlenimleri kayıtlara geçirdik. Bu gözlemler sırasında metodik anlama ile birlikte uygulanacak metotları belirledik. Bunların içinde anlama, gözlem, karşılıklı görüşme (mülakât), anket özellikle dikkati çekmektedir. Anket metoduyla herhangi bir konu üzerine, planlı bir şekilde hazırlanmış ifadelerle sorular yönelterek o konudaki eğilimleri öğrenmek mümkündür. Belli bir araştırma konusuna uygun olarak hazırlanan anketler din psikolojisi alanında sıkça başvurulan yöntemler arasındadır (Peker, 2003, 64). Anket; dini, ahlâki ve sosyal türden konular hakkında yazılı veya sözlü olarak halkın fikirlerini sorup, cevaplarını sınıflayarak sonuca varmaktır. Aynı anda sayıca fazla kişiye uygulama kolaylığı sağladığından birçok araştırmacı tarafından tercih edilmektedir (Hökelekli, 1993, 76).

Anket metoduyla herhangi bir konu üzerinde, planlı bir biçimde hazırlanmış sorular sorularak o konudaki görüşleri öğrenmek mümkündür. Din Psikolojisinde anket, dinsel yaşayış biçimleri hakkında insanların fikir ve anlayışlarına başvurmaktır. Amaç, geniş çapta pek çok kişiye sorulan sorular, alınan cevaplarla belli bir konudaki gerçeği araştırıp meydana çıkarmaktır. Zira birçok ruh olgularının kökleri geçmiştir. Onların nasıl olduğunu anlamak ve yorumlamak için buna başvurulmalıdır. Bireylerin dinsel yaşamları hakkında kendilerine sorulmak suretiyle alınan cevaplar, direkt veya indirekt olarak kendisinden alınama bilgiler ve kişisel materyaller, iç gözlem temeline dayanmaktadır. İnsanlar neyi nasıl yaşadıkları, niçin öyle davrandıklarını öğrenmek için bu hususları kendilerine sormak en uygun yol olarak görülmektedir. Fert, kendisine sorulan soru hakkında doğru bilgiler verdiği sürece, bu bilgiler, onun dini konulardaki tutum ve davranışlarını anlamaya, tasvir ve tasnif etmeye yardım edebilir (Armaner, 1980, 59-60).

Çalışmalarda anketin hangi amacı güttüğü iyi bilinmelidir. Hazırlanan sorular, istenilen bilgileri verecek şekilde hazırlanmalı ve yerli yerinde akıllıca sorulmalıdır.

Bu cümleden olarak araştırmamızın geçerlilik ve güvenilirliğini ortaya koymak açısından da 160 denekle yapmış olduğumuz anketlere bu doğrultuda yer vermiş bulunmaktayız.

Çalışmamızda kullanılacak materyalin tespitinden sonra çalışmamızın ikinci aşaması olan bilimsel yapılanmasını da özellikle açıklama, yorumlama ve analiz metotlarıyla gerçekleştirdiğimizi belirtmeliyiz. Şu halde toplanan bilgilerin

yorumlanmasında; tasvir ve tahlilin de genelde açıklayıcı nitelik taşıdığı bir gerçektir. Öyle ise bu metot, bütün ayrıntıları içinde dinî yaşayışın ya da dinî hayatın psikolojik tasvirini ve tahlilini yapmayı kendine esas görev saymaktadır (Yavuz, 1986, 162).

Nesnel olmak, yani fiillerin lehinde ve aleyhinde bir tutum içinde olmaya peşinen karar vermeden araştırma ve inceleme yapmaktır. Nesnel olmak, bir araştırma esnasında sonuçları, fikirleri bir tarafa bırakmak anlamına gelmez. Önemli olan, inceleme konusu ile ilgili bir takım inançlara sahip olmak değil, verileri düşünme ve tartışmayı söz konusu inançları haklı çıkaracak biçimde zorlamamaktır (Aydın, 1987, 3).

Netice itibariyle bütün bu açıklamalarımızı yaparken buna ilave olarak gerek materyalin toplanmasında, gerekse işlenmesinde objektif bir tutum içinde olduğumuzu belirtmeliyiz. Bu çerçevede konu ele alınarak işlenmeye çalışılmıştır.

1.1.4. Deneklerin Seçimi ve Durumu

Deneklerin seçimine gelince; bu çalışmayı yürüten bir bayan olarak, öncelikle bayanlar üzerinde çalışmayı tercih ettim. Çünkü onlara yaklaşmam, onlarla temasa rahat geçmem konumuz açısından bana kolaylıklar sağlamıştır. Bununla birlikte değişik çevrelerde karşılaştığım erkek deneklere de araştırmamızda yer vermiş bulunmaktayız. Burada biz bir cinsiyet ayrımı ve karşılaştırmasına gitmedik. Her ikisi açısından büyük bir sosyal dengesizlik söz konusudur. Bu nedenle bizim karşılaştırmayı tercih etmemizin bilimsel anlayışımıza ters düşeceği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu çalışmamızda Çoban Dede Türbesini ziyaret edenlerin büyük çoğunluğunu kadınların oluşturması yadırganacak bir durum değildir. Çünkü bu bir realiteyi ifade etmektedir.

Bunu aşağıdaki tabloda daha net görmek mümkündür.

Tablo 1: Deneklerin Cinsiyet Durumları

Cinsiyet Durumlar	Denek Sayısı
Kadın	136
Erkek	24
TOPLAM	160

Tablo 1'e bakıldığında, 24 erkek, 136 kadın olmak üzere toplam 160 denek anketimize katılmıştır.

Tablo 2: Deneklerin Yaş Dağılımları

Yaş Aralığı	Denek Sayısı
0-24 Yaş Arası	40
25-45 Arası	74
45 ve Üzeri	46
TOPLAM	160

Tablo 2'ye bakıldığında, 40 kişinin 0-24 yaş, 74 kişinin 25-45 yaş 46 kişinin ise 45 ve üzeri yaş gruplarına girdiğini görmekteyiz.

Tablo 3: Deneklerin Medenî Durumları

Medenî Durum	Denek Sayısı
Bekar/Nişanlı-Sözlü	43
Evli	103
Boşanmış/Ayrı Yaşayanlar	0
Eşini Kaybetmiş	14
TOPLAM	160

Tablo 3'e bakıldığında, 43 kişinin bekâr, nişanlı veya sözlü kategorisine girdiklerini, 103 kişinin evli, 14 kişinin ise eşini kaybetmiş olduğunu görmekteyiz.

Tablo 4: Deneklerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Denek Sayısı
Okumamış	5
İlkokul	51
Ortaokul	29
Lise	43
Yüksekokul ve Üniversite	32
TOPLAM	160

Tablo 4'e bakıldığında, 5 kişinin okumamış, 51 kişinin İlkokul, 29 kişinin Ortaokul, 43 Kişinin Lise, 32 kişinin ise Yüksekokul ve Üniversite Mezunu olduğunu görmekteyiz.

Tablo 5: Deneklerin Mesleki Durumları

Mesleki Durum	Denek Sayısı
Ev Hanımı	85
Memur	33
Emekli	6
Öğrenci	29
Diğer	7
TOPLAM	160

Tablo 5'e baktığımızda 85 kişinin ev hanımı, 33 kişinin memur, 6 kişinin emekli, 29 kişinin öğrenci, 7 kişinin ise diğer meslek gruplarından olduğu görülmektedir.

1.2. Halk İnançları

İnanmak, “öncelikle kabul etmek ve bağlanmak “anlamına gelir. Buradan hareketle;

- “1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek.
2. Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek.
3. Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek.
4. Sevecek, güvenecek ve bağlanacak en yüksek varlık olarak bilmek, iman etmek.
5. Kanmak, aldanmak.”anamlarına gelmektedir (TS,1998,704).

İnanç ise;

- “1. Bir düşünceye gönülden bağlı bulunmak.
2. Tanrıya, bir dine inanma, iman, itikat
3. Birine duyulan güven, inanma duygusu
4. İnanılan şey, görüş, öğreti”anamlarına gelir (TS,1998,704).

Bir başka deyişle inanç, “dış dünyayı idrak etme sonucu zihinde oluşan bir anlayış biçimidir” (Hançerlioğlu, 1975,270).

İnanç sözcüğünün halk inançları açısından anlamlarına baktığımızda:”kişice ya da toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir.”

Halk inancı kelimesinin Fransızca ve Almanca karşılığı olan “superstition” ve “aberglauve” kelimeleri, Türkçeye batıl itikat, batıl inanış, yanlış inanış, hurafe deyimleriyle çevrilebiliyor. İnanç kavramı sözlük anlamı açısından din, politika, ahlak... gibi çok geniş bir alanın sahip olduğu inançları ele alır (Boratav,1997,7).

Halk inançları gündelik yaşayışla, iktisadi ve ticari davranış şekilleri ile güzel sanatlar, edebiyatla benzeri yüzlerce konuyu ihtiva eden zenginliği ile bunların yer yer mânevi ve dini inançlarla ilgi göstermesi ile çok geniş bir alanı kapsamaktadır (Tanyu,1980,123).

Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen adet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski

adet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışır. Bunlar zaman zaman zayıflar zaman zaman aktifleşir. Halk inançları toplumsal hayatımızda her türlü gelişmelerden tutun da evlenmeye, doğuma, ölüme ve sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer alabilmektedir (Kılıç,2001,415). Bu cümleden hareketle bakacak olursak inanç, özellikle halk inançlarının toplumsal kabullenme, benimsemek demek olduğu anlaşılabilir. İlerde de görüleceği üzere toplumsal hayatın bünyesinde meydana gelen bir olay, geçen tarihi süreç içinde keyfiyet olarak tamamen unutulmuş ancak, onun zihinlerde ve vicdanlarda bıraktığı izler daima yâd edilmiş, öylece kabul edilmiş ve zamanla halk inançlarını oluşturan bir olgu olarak yerini almıştır. Bu nedenle inanç kelimesini onun toplum hayatına yansıyan uygulamalarından kesin çizgilerle ayırmak öyle kolay değildir (Tatlıoğlu, 2000,2).

Halk inançları çoğu zaman bir meçhuliyet üzerine bina edilmiştir. Tarihi çıkışı üzerinde kesinlik söz konusu değildir. Yani bilinmeyen bir zaman içerisinde, keyfiyeti kesin olarak bir hadisenin ortaya çıkmasından sonra doğan bir inanç ögesi, belli bir zaman geçtikten sonra toplumun genelinde kabul görerek ortak inanç haline gelir. Yerine göre onlar toplumun bünyesinde şu veya bu şekilde yer alırlar. Halk inançlarının büyük bir kısmı bu tür inançlardan oluşmaktadır.

Bir başka açıdan halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır (Kılıç,2001,415).

Halk inançları tamamen din olamayan ancak bütünüyle dinin dışında da kalmayan inançlardır. Esasen onlar, dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Bu açıdan halk inancı konusu aynı zamanda, halkların tarihi inançlarını da az çok yansıtır. Sürekli yenilenmekle birlikte kökleri ilk inanç sistemlerine kadar uzanır(Kalafat,1999,44).

Elde edilen bilgiler çerçevesinde baktığımızda en ilkelinden en medenisine kadar inançsız bir topluma rastlamak mümkün olmamıştır. Her toplumun öyle ya da böyle bir düşünceye veya bir inanca sahip olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. İnançın insanın özünde olan bir şey olduğunu ifade edebiliriz. Bu inançlar içeriğine göre farklı türden olabilir. Bunlar çeşitli dinlerde farklı ifade şekilleriyle kendilerini göstermektedirler. Hak olur, batıl olur, semavi olur veya olmaz, her toplumun kendine göre bir inanç sisteminin olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. Halk Dindarlığı

“Dindarlık, yaşama ve hissetme yönüyle bireysel, tezahürleri açısından ise toplumsal bir olgudur. Bu bakımdan dindarlık, bireysel yönüyle ne kadar sübjektif bir karaktere sahip ise, sosyal yansımalar açısından o kadar objektif ve gözlenebilir bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla dindarlığın iç ve dış faktörlerden çeşitli derecelerde etkilenmesi tabiidir.” (Taş, 2006,175).

“Dinin temelini teşkil eden inanç, ibadet, ahlak vb. şeylerle ilgili düşünce, duygu ve davranış ifadeleri birer dindarlık göstergesidir. Bununla beraber, toplumsal hayatta gözlenen ve esas olarak dinin dışında yer alan, zamanla dinin bir ögesi olarak sosyal hayatta kabul edilmiş bazı inanç ve davranışları dindarlık göstergesi olarak kabul etmek zor görünmektedir. Esasında bu durum, kişilerin söz konusu davranışlara verdikleri anlam ve değerle doğrudan ilişkilidir.” (Onay, 2004,197). Her dini yaşantı, belirli bir kültürel ve sosyo-ekonomik çerçevede yer aldığı için, birbirine göre farklılık gösterir. (Taş, 2006,177).

Dindarlık olgusu farklı şekillerde sınıflandırılabilir: “kurumsal ve bireysel dindarlık”, “taklidi ve tahkiki dindarlık”, “halk dindarlığı ve seçkinlerin dindarlığı”, “Ortodoks ve heterodoks dindarlık” başta olmak üzere çeşitli tipolojiler geliştirilmiş ve buradan hareketle analizler yapılmaya devam etmektedir.

Konumuz açısından bizi ilgilendiren halk dindarlığıdır. Ancak halk dindarlığı diğer dindarlık biçimlerinden tamamen farklı ve onlarla ilişkisiz değildir. Başka bir deyişle halk dindarlığı heterodoks, taklidi ve genellikle kurumsal bir dindarlaktır.

Tarihsel süreç içerisinde müslüman Türk toplumunda gözlenen dindarlık olgusuna bu çerçevede bakacak olursak üç temel dindarlık formundan bahsedilebilir. Birincisi, rasyonel-entelektüel öğelerin hakim olduğu medrese dindarlığı (kitabi dindarlık), tasavvufî yaşayışın ön plana çıktığı tekke dindarlığı ve bu ikisi arasında sıkışan, bununla birlikte dini, sihri ve mitik unsurların kendisini ciddi biçimde hissettirdiği halk dindarlığıdır. Özellikle burada temel dini inançların çok çeşitli tarihi, kültürel ve mitik unsurlarla senkretik bir yapının ortaya çıkması söz konusudur (Günay, 1998; Yapıcı, 2007).

Kuşkusuz insanlar belli bir toplum içinde yaşarlar ve kendilerince bazı davranışlar gösterirler. Kişilerin bu yaşayışlarında bazılarını tekrarladıkları, bazılarını başkalarından istedikleri, bazılarını ise diğerleriyle paylaştıkları görülmektedir. Zaman

içerisinde bu farklı yaşayış şekillerinin insanlar tarafından kabul gördüğü ve aktarıldığını söylemek mümkündür.

Halk dindarlığı bağlamında popüler kültür, geniş bir nüfus tarafından paylaşılan inançlar, pratikler ve bunların içerdikleri normları ifade eder. Böyle olunca “Popüler kültürün ortaya çıkmasında etkili olan faktörler, hemen hemen bütün toplumlarda benzer nitelikteki kaynak ve mekanizmalardır. (Çelik, 2004, 218-219). Onun arkasından günlük hayatın ihtiyaçları, kaygıları, sıkıntıları, beklentileri vs. mevcuttur.

‘Popüler kültürün biçimlerinin birçoğu eski dönemlerin halk (folk) kültüründen alınmıştır. Bu sebeple popüler kültürün geçmişten süzülüp gelen birtakım inanış ve uygulamaları içerisinde barındırmayacağını, dolayısıyla gelip geçici bir kültür olduğunu düşünmek yanlıştır. Gelip geçici kültürler için "kitle kültürü" kavramı kullanılmaktadır.

Geniş toplum kesimleri tarafından paylaşılan popüler kültür, toplumsal etkileşimin canlı tutulduğu gündelik hayatın ritimlerinin ve değişiminin izlenebileceği bir alanı oluşturmaktadır. Bu çerçevede halk dindarlığı da halkın gündelik hayat kültürü içinde, geçmişine ait unsurları ile popüler kültür ortamında yeniden şekillenmektedir.

“Popüler dindarlık, çoğunlukla geleneksel/kitabî dindarlığın muhtevasını ve sınırlarını oluşturan dinî doktrin ve teolojik sistemleştirmeden yoksun, dini otorite ve kurumların dışında gelişen, terkibi bir özelliğe sahip, nispeten systemsiz inanç ve uygulamalardan oluşur. Bu anlamda popüler dindarlık, öğretilen çok büyü, kehanet, falcılık ve benzeri faydacı hususları, şer’î hükümlerden çok dini coşkuyu esas alarak, araçlardan kaçınma bir yana, gerçekte vasıtalara dayalı olarak şekillenmektedir. Popüler dindarlık, halkın gündelik hayatı içerisinde ve ortak duyu bilgisi ile üretilmekte ve geliştirilmektedir. Dinin ilke ve prensiplerinden daha çok uygulamalara, kuralcılığa önem verme, şekilcilik, geleneksellik ve derin teolojik konulara yer vermemek, bu tip dindarlığın genel karakteristik özelliklerindedir (Arslan, 2004, 23-58).

Böylece, popüler din ve dindarlık kavramı, hem günümüzde yaşanan yaygın inanış ve uygulamalarla ilgili durumu, hem de geçmişten gelen iptidai inanışların günümüzdeki ifadelerini kapsamaktadır.

Şu halde geniş kitlelerde yaygın bir tarz olarak popüler dindarlık, İslam'ın normatif, resmî-kitabî yorumunun getirdiği ilke ve prensipleri reddetmeksizin, ilke bağlamında Müslüman din bilginlerini eleştirmeksizin ondan bağımsız olarak ayrı bir alanda hayatiyet bulmaktadır.

İslam ülkelerinde, din ile özel ve sosyal yaşamın diğer yönleri arasında belirgin bir ayırım yapmak oldukça zordur. İslam sadece bir din değil aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. Bu durum bir bakıma halk dini için de geçerlidir. İslam, halk tipi hayat tarzından pratikte ayırt edilemez. Halk dininin tezahürleri çoğunlukla resmî İslam monoteizmi ile bazen çelişse de avam bu tarz çelişkilerden habersiz görünmektedir.

Popüler dindarlığın bu tezahür biçimleri, halkın gündelik hayatına paralel olarak, hayatın normal seyri içerisinde fazla dikkat çekmeden; varlıklarını ve etkilerini muhafaza ederek varlıklarını sürdürürler (Arslan, 2004,28-67).

Buradan hareketle halk dindarlığı kapsamında; halk dindarlığı deyimi, toplum tarafından kabul edilmiş bir dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yer yer görülen ve yaşatılan inanışlardır. Bu da kendilerini halk içinde değişik şekillerle gösteren inançlardır.

Bunların yerine göre dinle direkt ilişkisi olmayabilir. Ancak halk arasında ilişkisi var gibi gösterilmesi istenilir. Bunlar, toplumun her kesiminde, hemen hemen hayatın her safhasında çeşitli vesilelerle ortaya çıkabilmektedirler.

1.4. Ziyaret Olayı

Dinen yasaklanmış ve İslam'a ters düşen inançların halk arasında yaşatılması; eski inanç, örf ve adetleri toplum üzerindeki etkisine bağlanabilir. Genel olarak bakıldığında; zaman geçtikçe İslâm'a ters düşen inançların yavaş yavaş terk edildiğini, bazı halk inançlarının azalmakta olduğunu, bazılarının ise varlığını hala devam ettirdiğinin somut göstergelerinden birisi de ziyaret olayıdır. Buna göre halk inançları çerçevesinde ziyaret olayını, “kendilerini veli, ermiş, evliya, şeyh... gibi anılan kişilerin ölünce yattıkları yerlere, insanlarımızın giderek dileklerini, ihtiyaçlarını, isteklerini sunmak üzere yaptıkları ziyaretlerdir” diye tarif edebiliriz.

İnsanlar eski zamanlardan beri bazı kişilere üstün vasıflar, kerametler atfetmişler, onlarda bazı kutsal özelliklerin ve güçlerin bulunduğu inanmışlardır. Bu özellikleri nedeniyle o kişilere gösterilecek saygının ve onları yüceltici davranışların insana yararlar sağlayacağını ya da umduklarına ulaşabileceklerini düşünmüşlerdir (Peker,1999, 447).

Bilindiği üzere Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması olgusunda Horasan Erenlerinin, Gazi Erenlerin, Alperenlerin büyük rolü olmuştur. Anadolu insanı

kendilerine yurt bulan önemli kişileri ebediyen yaşatmak ve hayatlarını onlarla birlikte geçirmek bazı mekânlara adeta bir kutsiyet yüklemişlerdir. Anadolu'nun birçok yöresinde ziyaret edilmekte olan bu makamlardan bazılarının eski inanç ve kültürlerden izler taşınması durumu büyük ölçüde değiştirmemiştir. Bundan da öte bazı efsane ve menkıbelerle süslenen ziyaret olgusu mahalli kültürel ve dini değerlerle de zenginleştirilmiştir (Cilacı, 1999; 343).

Efsane ve menkıbeler, ziyaret yerlerinin tabiatüstü ya da olağan üstü kutsal güçlerle mücehhez oldukları konusunda, ait oldukları sosyal çevrelere ulaştırılmaya çalışılan vasıtalar ya da mekanizmalar olarak karşımıza çıkıyorlar. Kerametler onların haklılığını kanıtıyor ve onlara olan ilgi ve rağbeti arttırıyor. Bunlar bütün dünyada olduğu gibi Türk dünyasında da efsane, menkıbe ve kerametler atfedilen ziyaret yerlerini öylesine sıkı bir doku ile sarmış bulunuyorlar ki, ziyaret fenomeni bir bakıma bu veçhesi altında kendini sunmakta, hatta onunla ilgili varsa tarihi bilgi ve gerçeklikleri de bu yöne çekmek suretiyle efsaneleştirip menkıbeleştirmekte; esasen bu tür olaylar, daha çok sözlü rivayetlere dayalı bir halk kültürü ve dindarlığı ortamında hayatiyet bulduğundan birçok efsane, menkıbe ve kerametler zaman içinde birbirine karışarak bulanıklaşmakta ve hatta unutulmaktadır. Ancak bununla birlikte onlar var oldukça menkıbe ve kerametlerde ona bir şekilde refakat etmektedir. Burada bazıları yok olurken yenileri de ortaya çıkmaktadır (Günay,2003, 15).

Ziyaret yerlerine cazibe gücünü sağlayan şey onlarda bulunulduğuna inanılan kutsiyettir. Kutsalın önemli karakteristiği hem cezp edici hem ürkütücü olmasında toplanmaktadır. Bu özelliğiyle o, müphem ve karmaşık bir tabiat ve yapıya sahip görünmektedir (Eliade, 1974,26-29). Bu da kutsalın bir tür yaşayış ve tezahür biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cazibe gücü sayesinde, çeşitli dilek, istek ve amaçlarla insanı kendine çekiyor. Çünkü onun bu özelliği altında insanlara yararının dokunacağına inanılıyor. Ancak kutsal güçle mücehhez olduğuna inanılan ziyaret yerleriyle temas rasgele olmuyor; tersine ritüel bir karakter arz ediyor ve bir takım usul, adab ve menseklerde şekilleniyor. Bunlara uyulmadığı ve tersine saygısızlık ve tecavüz şekillerine bürünen fiil ve davranışlarda bulunulduğu takdirde kutsal gücün ürkütücü ve korku uyandırıcı karmaşık karakteri kendini gösteriyor. Yerine göre ziyaretçiler bunun bedelini çok ağır biçimde ödüyorlar. Bu karakter, ziyaret yerleri ile ilgili bir yasaklar sistemini de beraberinde getiriyor. Bu da bize ziyaret fenomeni ile ilgili olarak kutsalın

tezahür çeşitliliğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay; Güngör; Taştan; Sayım, 2001,102-104).

Bütün bu uygulamalar ve bunların arkasında yer alan inançlarıyla birlikte ziyaret fenomeni ferdi ve toplumsal hayatta fonksiyonel bir biçimde bütünleşmiştir. Hastalıklar ya da başka imkansızlıklar sebebiyle çaresizlik içinde olanlar için ziyaret olayı bir sığınak ve hatta bir çok durumda son müracaat yeridir. Buradan da anlaşıldığı üzere ziyaret olayının en bariz göstergesinin türbe veya yatır ziyaretleri olduğunu söyleyebiliriz.

1.5. Türbe –Yatır Ziyaretleri ve Atalar Kültü

“Milletlerin oluşmasında kültürlerin yeri ve önemi büyüktür. Bunların başında ise gelenek, töre ve inançlar gelir. Gelenekler tarihi, kesin olarak tespit edilemeyen dönemlerden başlamaktadır” (Artun, 2005, 1). Gelenek, belli bir yolu izleme, belli bir çerçevede hareket etme veya daha önceden birinin ortaya koyduğu şeyi devam ettirme anlamlarına da gelmektedir (Taş, 2006,184-185). Geleneğin en önemli vasıfları arasında; süreklilik, istikrar, hiyerarşi, otorite, büyüklere ve geçmişe saygı, itaat, kutsiyet gibi nitelikler yer almaktadır. Tüm bu nitelikleri taşıyan gelenek, belirlenmiş bir ahlâk görünümü altında kurallara bağlı yaşam biçimi anlamında ortaya çıkan her türlü duygu ve davranışı içine alır. Bunların oluşmasıyla ilgili birçok soru aklımıza gelebilir. Ancak bu yaşayış biçimlerinin nesillerden nesillere geçtiği, hukukun bile yeterince nüfuz edemediği durumlarda yakın çevrelerine çeşitli konularda hayat verdiği söylenebilir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan pek çok inanç ve din sisteminde ortak bazı özellikler içeren olaylardan birisi de türbe, yatır ve mezar ziyaretleridir. Lügatte türbe: “İçine ünlü kişilerin mezarları bulunan kubbeli yapı” (Ordulu, 2001,43). “Ölünün gömüldüğü toprak yer, etrafı çevrilmiş yahut üstü örtülmüş olan mezar, merkad” anlamlarına gelir. Büyüklerin ve velilerin mezarları üzerine ziyaret yeri olmak üzere kurulan binaya da türbe denir (Cilacı, 1999,344). Yatır ise lügatte: “Öldükten sonra da kerametler gösterdiğine, kendisine başvurulara yardım ettiğine inanılan ermişin mezarıdır (Cilacı, 1999,344-345).

“Türbeler, Türk toplumunda yüzyıllardan beridir Müslümanlığın değişik özelliklerini sergilediği İslam öncesi inanç ve kültürlerin etkilerinin ve izlerinin gözlemlendiği dini hayatın bir merkezi olarak kabul edilebilir (Çelik, 2004,224-226.).

Dinler açısından benzer bazı özellikleri de bulunan bu ziyaretlerin temelinde büyük ölçüde kutsalı arama, ondan medet umma inanç ve duygusu yatmaktadır. Her dindar yerleşim merkezinde türbe, yatır ve mezar ziyaretinde bu olayın ayırt edici özelliği ilk bakışta anlaşılmaktadır. Bir bakıma halk inançlarının ortaya çıkışı anlamına gelen bu ziyaret hadisesi telkin ve anonim olarak gerçekleşmektedir. Türbelerde yatan kişilere genelde veli veya evliya denilmektedir.

Veli sözlükte, “Allah dostu, ermiş, eren, evliya” (Ordulu, 2001,431). “Dost, ahabap, arkadaş, yardımcı, komşu vs.” gibi anlamlara gelmektedir. Evliya kelimesi onun çoğuludur. “ Allah’ı seven, O’nu dost edinen O’nun tarafından da dost edinilen ” anlamlarında da kullanılmasına (Ocak, 1997,1) rağmen toplumumuzda evliya denilen kimselere birtakım üstün vasıflar yüklenilerek bu insanlar kerametler ortaya çıkaran büyük, yüce insan şeklinde düşünülmüştür. Bu insanlar hayattayken olağan üstü ve akıl dışı işler yapmaya nitelikli kişiler olarak bilinir. Onların bu meziyetleri öldükten sonra da devam etmektedir.

Evliyaların, insanların isteklerini ve dileklerini Allah’ın dostu oldukları için ve kendilerine müracaat eden kişilerin problemlerini halledebileceklerine inanılır. Bu nedenle öldükten sonra mezarları ziyaret yeri haline getirilir (Çobanoğlu, 2003,165).

“Bu bağlamda evliya, ermiş, baba, dede, pir, abdal, gazi gibi çeşitli isim ve sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetlerine inanılan, kendileri için özel bulunan, hakkında iyi şeyler duyulan, kişileri insanımız, aralarında yaşatmak, hayatlarını onlarla paylaşmak, onlarla ruhen irtibat sağlamak için bazı mekânlara kutsiyet verdikleri bilinmektedir. Ayrıca buraları emanet edilmiş yerler gibi koruyarak ziyaret etmek suretiyle onlara karşı sanki vefa borçlarını ödemeye çalışmaktadırlar. “Kabul edilen bu mekânlara belli hacet, dilek, istek ve muradlarla yapılan ziyaretler çerçevesinde birtakım inanç ve uygulamaların ortaya çıktığı, bunların bireylerin sosyo-psikolojik durumunu etkileyen çok çeşitli faktörlere göre artıp azaldığı söylenebilir” (Çelik, 2004,224-226).

Ayrıca bu mekânlar eski inanç ve kültürlerden izler taşımaktadır. Türk toplumunda mezar inşası, mezara duyulan derin saygı ve bağlılık, İslam öncesi mezar geleneklerinin devamlılığı ile ilgili olmaktadır. Gök Tanrı inancına sahip olan bir toplum, din değiştirmesine rağmen, eski inançlarını unutmamış ve mezar geleneklerini çok az değişiklikle günümüze taşımıştır. Göktürklerin, Kutlu Kağanların yerini,

evliyalar ve veliler almış, mezarlara ve mezar yapılarına yüklenen değerler ise devam etmiştir (Yazar, 1999,48).

Bunların yanı sıra ziyaret olgusunun o yörenin bazı değerleriyle de zenginleştirildiğini ifade etmek mümkündür. Bu uygulamaların hemen hemen bütün toplumsal kesimler arasında olması dikkat çekicidir. Değişen sosyo-kültürel şartlara bağlı olarak bu inanç ve uygulamalar da, yeni formlar ve görüntüler altında farklı işlemler kazanarak tezahür etmektedirler (Çelik, 2004,226-227).

“Yatır ziyaretleriyle Türklerin eski ve köklü inançlarından biri olan atalar takdisine dayalı olan atalar kültü arasında bir bağ bulunmaktadır” (Erginer, 1997,17).

Bakıldığında halk arasında yaşayan inanışlardan biri de atalar kültü olmuştur. Burada kült, bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınmalar şeklinde nitelendirilebilir. Bu saygı ve tapınış; duayı, adağı ve kurbanı zaman zaman gündeme getirmektedir (Artun, 2005,1).

Atalar kültü, ataların takdisine dayanır. Ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve âdeti geleneksel Türk Dini Tarihi'nin en önemli yönlerinden birini oluşturmaktadır. Atalar kültü çok çeşitli toplumlarda görülmektedir. Bu külte göre çok yaşayan, bilinçli, tecrübeli, yönetici, ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının üstün güçlerle donanıp geride kalanlara yardım edeceğine, iyilik ve kötülüklerin dokunabileceği inancı ise onlara karşı duyulan minnet hissi atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bu ataların yalnızca ruhları değil, eşyaları da kutsallaştırmıştır. Mezarlarına da kurbanlar sunulmuştur (Günay; Güngör, 1998,59-60; Ocak, 200,113). Ancak bu tür inançların geçmiş inançlardan ne derece karıştığı ve İslam dininin bünyesinde ne derece konulabildiği bir tartışma konusudur.

İslamiyet'in kabulünden sonra atalar kültü, Türkler arasında veli kültürünün oluşmasında etkili bir rol oynamıştır. İslamiyet'te ölüden medet umma yoktur. Veli kültü ve türbesinin etrafında oluşan birtakım inanma ve pratikler fason kültürüyle ilgisinden dolayı yasaklanmasına rağmen günümüze kadar varlığını sürdürerek bir mezarlık kültürü oluşmuştur (Erginer, 1997,19).

“Şamanist Türkler, Şamanların olağanüstü nitelikler taşıdıklarına, ruhlar ve gizli güçlerle ilişki kurup onlara istediklerini yaptırdıklarına inanırlardı. Bu işlev, evliyadan dileği Allah'a iletmelerine dönüşür” (Ocak, 2000; 113). Üstün ruhlarla donanmış insan tipi Müslümanlar arasında da oluşturulmak istenmiş ve yer yer oluşturulmuştur.

“Velinin ait olduğu sosyal, dini ve ahlâkî değerlerin temsilcisi olduğuna inanılırdı” (Ocak, 1984; 3).

Ziyaretlerde dua okunur, ata ruhundan yardım dlenir. Ziyaret suyundan medet umulur. Bazı durumlarda ata kültüyle su kültü, tepe kültü ve taş kültü birleşir. Araştırmaya konu olarak seçtiğimiz oban Dede Türbesi’nde de bir bakıma su, tepe, ağaç ve taş kültünün birleştiğini söyleyebiliriz. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra da bu insanların ziyarete gitmesi zerine “Allah’ın sevgili kulları olan ve Allah’a sözünün ve nazı geçebilen evliyanın yardımını dilemek” şeklinde açıklamaya çalışılmıştır (Erz, 1992,12). Bu eski Türk inançlarından atalar kültü “günümüzde farklı uygulamalar ve inanışlar arasında varlığını devam ettirmektedir. Örneğin insan sağlığıyla ilgili konularda halk arasında öncelikle modern bilim ve bilgi tercih edilerek, halk inançlarına dayalı bu tür halk hekimliği uygulamaları doktor sonrası hasta yakınlarının iyileşmesi için önemli rol üstlenmektedir. İnanılarak, kutsallaştırılarak yapılan bu uygulamalar, halk hekimliğini kuşaklar boyu devam etmesini sağlamaktadır (Kaya, 2001,199).

Bu ve buna benzer birçok uygulamaya günümüzde türbelerde ve etraflarında sıkça rastlamaktayız. Bu da bize eski inançların varlığını bir şekilde halen devam ettirdiğini göstermektedir.

II.BÖLÜM

ÇOBAN DEDE TÜRBESİ

Çoban Dede'nin kimliğine geçmeden önce isminde var olan dede ünvanının nerden geldiğine kısaca değinmek istiyoruz.

Türkçede “dede” sözcüğü, Oğuzca kökenlidir. Bu sözcük edebî Türkçede “baba, dede, ced, ihtiyar, amca ve dayı” anlamlarında kullanılmıştır. “Dede” sözcüğünü, Orta Asya’da yaşayan Türk topluluklarında halka yol gösteren, tecrübeli ve bilgili kişiler için kullanılan “ata ve baba” sözcükleriyle aynı anlamda, fakat nispeten daha sonraki dönemlerde kullanıldığı söylenebilir. “Dede” ünvanı tıpkı “ata ve baba” ünvanları gibi saygı ifadesi olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Aynı şekilde Alevîlerde “dede” sözcüğünü, dini otorite anlamında kullanırlar. Alevilikte dedelik, dinsel yapının direğidir. Dede, hem toplumsal önder, hem dinsel önder, hem bilgeliği kişiliğinde toplayan çok yönlü yol gösterici karizmatik bir otorite olarak kabul görür (Altıntaş, 2006,451-459). Yaptığımız çalışmalar neticesinde Çoban Dede'nin tarihi varlığı hakkında bilimsel verilere ulaşamadığımız için ismindeki “dede” ünvanının Alevîlikten mi geldiği yoksa sadece saygı ifadesi olarak mı yoksa farklı bir anlamda mı kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu tabir Alevîler içerisinde popüler bir kelimedir, araştırmamız bize bunları göstermiştir. Alevîlik çalışmamız dışı olduğu için ayrıntılı olarak Alevilik konusuna değinmeyeceğiz.

2.1. Çoban Dede'nin Kimliği

Yaptığımız araştırmalara göre Çoban Dede'nin hayatı ve kimliği hakkında çeşitli kütüphanelerde bir çok araştırmacının eserlerini ve literatürlerini taramak suretiyle Çoban Dede'nin kimliğini yakalayıp, tarih sahnesinde onun varlığını tespit etmek istedik. Ancak yaptığımız araştırmalar sonucunda ciddi anlamda bilimsel bilgiye ulaşamadık. Onun nerede doğduğu, nerede ve nasıl yaşadığı, nasıl bir kişiliğe sahip olduğu ve nerede öldüğü bilinmemektedir. Ancak onunla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Buna göre; Cabbar, Bulamaç, Tosun, Ali, Sadık, Zilli Dede olmak üzere kendisiyle birlikte 7 kardeş oldukları ve hepsinin de Abdulkadir Geylani'nin hizmetinde olduğu, onun tarafından Bağdat'tan Çukurova yöresine gönderildikleri söylenmektedir. Aslında bu isimler hakkında başka rivayetlerde bulunmaktadır. Bazılarına göre Bulut Dede, Arıklı Dede, Misis Dede, Hasan Dede, Abdülrezzak Dede, Ethem Dede, Arpacı

Dede onun kardeşidir. Çoban Dede'nin gerçek ismi bilinmemekle birlikte çobanlık yaptığı için bu ismin kendisine verildiği ve 33 yaşında öldüğü söylenmektedir.

2.2. Türbenin Oluşumu

2.2.1. Ziyaret Yeri Haline Gelişi ve Ziyaret Günleri

Çoban Dede Türbesi, bugünkü Adnan Menderes Bulvarı sonunda Seyhan İlçesine bağlı Karşlı Köyü'nde baraj gölü kıyısındaki yüksekçe bir tepe üzerine kurulmuştur. Daha önceleri fazla bilinmeyen bir mezar konumundayken Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılarak Çoban Dede adında bir türbe oluşturulduğu söylenmektedir. Aynı zamanda kentin bir mesire yeri olan Çoban Dede Türbesi'nin eski halinin nasıl olduğu bilinmemekle birlikte, öncekine nazaran şuan daha temiz ve daha bakımlı bir durumda olduğu söylenmektedir. Belediye tarafından burası halka açık bir yer haline getirilmiş, ziyaretçilerin rahat edebilmesi için birçok imkân sunulmuştur. Ferah ve güzel bir manzaraya sahip olduğu için birçok kişi tarafından tercih edilen bir mekândır.

Resim 1: Çoban Dede Türbesi

Türbe, şehre uzak bir yerde olmadığı ve ulaşımın kolay sağlanmasından dolayı haftanın her günü ziyaretçisi olmaktadır. Ziyarete gelenler ağırlıklı olarak mübarek gün ve geceleri, perşembe ve cuma günlerini tercih etmekle birlikte tatil olduğu için Pazar günü de türbeye ziyaret yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Ayrıca bahar ve yaz döneminde hava şartlarının uygun olmasından dolayı ziyaretler artış göstermektedir. İnsanlar buraya daha çok piknik yapmak, gezmek ve dinlenmek için gelmektedir. Ziyaretçilerin geneli Adana'da ikamet etmekle birlikte şehir dışından gelenler de vardır. Türbede yoğunluk genellikle öğle vaktinden sonra olmaktadır.

2.2.2. Türbe'nin Genel Görünüşü

Türbe yüksekçe bir yamaçta olduğu için dik bir merdivenle oraya çıkılmaktadır. Türbenin biraz aşağısında abdesthane, erkek ve kadınların namaz kılabilmesi için iki mescit vardır.

Resim 2 : Türbede Namaz Kılınan Mescit

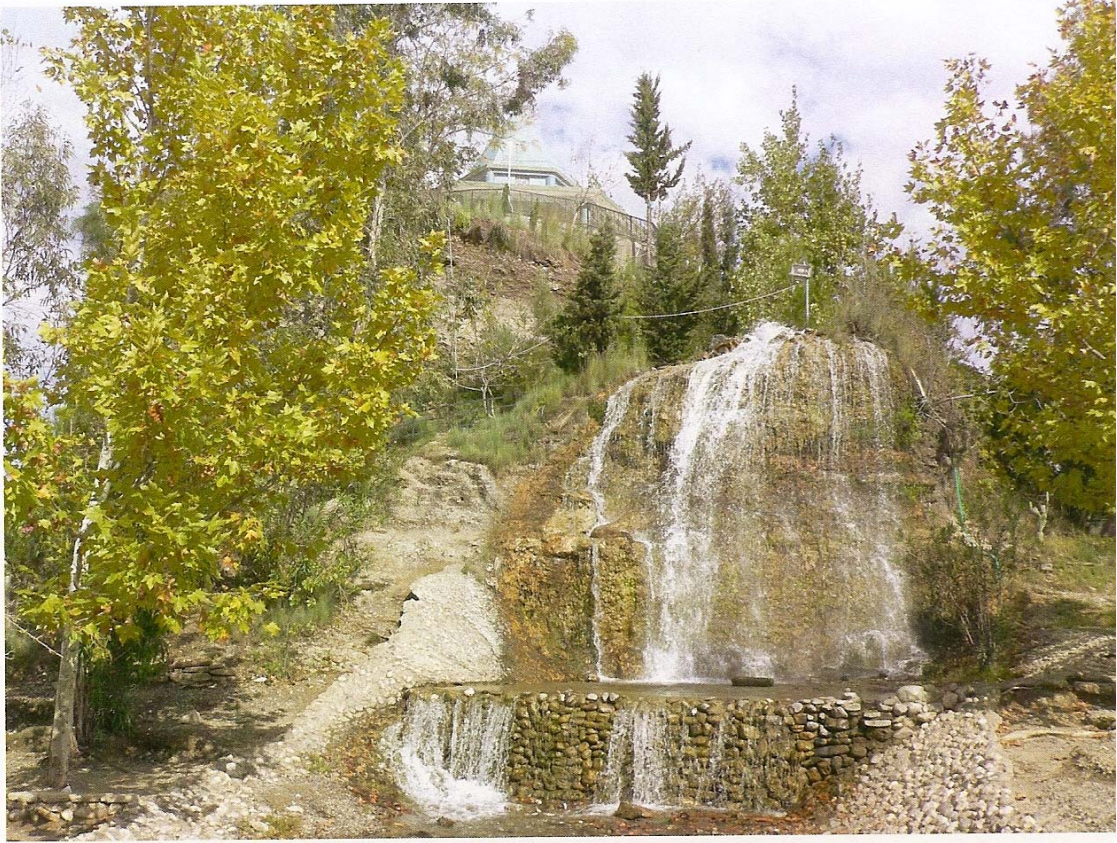
Merdivenlerin sağ ve sol tarafında türbeye ulaşmaya kadar çeşitli satıcılar ve tezgâhları bulunmaktadır. Bunlar; türbe havasına uygun değişik renk ve modellerde

takılar, tesbihler, çeşitli dini içerikli kaset ve kitaplar, şekerler, örtüler, seccadeler ve buna benzer şeylerdir. Türbeye çıkarken sol tarafta ise, kurban kesim yeri yapılmıştır. Aşağı kesim tamamen mesire yeridir.

Resim 3: Türbedeki Satıcılar

Gelenler burada özellikle hafta sonunu tercih ederek piknik yapmaktadırlar. Buraya yapay bir şelale yapılmış, akan sudan da göletler oluşturularak türbeye güzel bir hava katılmak istenmiştir.

Resim 4: Türbenin Aşağısında Oluşturulan Yapay Şelale

Göl manzarasının olması, türbenin her tarafında çocukların rahat oyun oynama imkanının bulunması, türbenin önündeki şelalenin olması vs.. ziyaret amaçlı gelmeyen insanları da buraya çekmektedir. Buraya gelen insanların geliş sebepleri ne olursa olsun türbeye uğramaktadırlar.

Türbenin sanatsal ve tarihi bir geçmişi yoktur. Türbe 1981 yılında yeniden Ayşe Ökten adında biri tarafından yaptırılmıştır. Türbe tek oda olmakla birlikte kadınlar sağ, erkekler ise sol taraftan türbeye girmektedirler (Geçioğlu, 2007,75-77).

Resim 5:Türbenin Dış Görünüşü

Türbenin içine girdiğimizde; onun üç bölüme ayrıldığını görüyoruz. Kapı girişinin karşısında Çoban Dede'nin sandukası bulunmaktadır. Üzerinde yeşil, Arapça duaların yazılı olduğu bir örtü ve bir bayrak bulunmaktadır. Baş kısmında ise bir çıkıntı ve Çoban Dede'ye ait olduğu söylenen bir sarık vardır. Sağ tarafta içeri giren ziyaretçilerin Kur'an-ı Kerim ve dua okumaları için cüzler, dua kitapları ve bir de rahle bulunmaktadır. Aynı zamanda orada isteyen kişilere kuran okuyan bir bayan vardır. Sol tarafta ise kendisini oranın görevlisi olarak tanıtan ve istenildiğinde ziyaretçiler için dua okuyan, oranın organize işlerine bakan, verilen yardımları alıp fakir insanlara dağıttığı söylenen Deli Yücel lakaplı kişinin odası bulunmaktadır.

Resim 6: Türbenin Görevlisi Deli Yücel

Çoban Dede'nin sandukası ile o oda arasında yeşil renkli bir perde çekilidir. Aynı zamanda türbenin içinde dilekleri kabul olunmuş insanların getirdikleri tesbihler, seccadeler ve örtüler vardır. Beklentileri yerine gelenler duvarda asılı olan bir çiviye getirdikleri tesbihleri asmaktadırlar.

Resim 7: Türbenin İç Görünüşü

2.3. Çoban Dede Türbesi'nde Halk İnancının Devreye Girişi

2.3.1. Türbe Ziyaretine Hazırlanış

Ziyaret için herkesin yaptığı manevi hazırlık farklı olmakla birlikte, ziyaretçilerin çoğu fiziki hazırlığa genelde abdest alıp orayı ziyaret etmekle başlamaktadır. Türbede taleplerle ilgili duaların yapılması ya da iki rekat namazın da dua yerine geçmesi söz konusudur. Ziyaretçiler tek başlarına gelmemekte, genelde aile veya akrabalarıyla gelmektedirler. Türbe ziyaretinde bulunanlar umumiyetle kadınlardan oluşmaktadır. Bayanlar orada dua okurken başlarını örtmekte, oraya gelenlere hayır amaçlı dağıtmak için bir takım aperatif yiyecekler getirmektedirler.

2.3.2. Türbede Ziyaret Biçimleri ve Uygulamalar

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında, ziyaretçilerin birçoğu türbeyi karşılarında gördükleri andan itibaren kendilerini onun manevi havasına kaptırarak, adım adım yaklaşırken bildikleri dualarla türbenin önüne gelirler. Birçokları evlerinden çıkarken abdestli olarak çıkmaktadır. Bizzat Çoban Dede'den dilekte bulunmak için oraya

gelenler arasında abdestli olmayanlar abdesthanede abdestlerini alırlar. Aşağıdaki mescitte iki rekât namaz kılarlar. Bundan sonra sandukanın olduğu yere girilmekte, dualar okunmakta, dilekler dilenmekte ve adaklar adanmaktadır. Hatta vücudunun çeşitli uzuvlarını sandukaya sürenler, sandukayı kucaklayıp ağlayanlar, sandukayı önüne alıp namaz kılanlar da bulunmaktadır. Normalde namazda kibleye yönelik Allah'ın huzurunda durmak söz konusu iken ve ziyaretçilerin uyarılmalarına rağmen onlardan birçoğları Çoban Dede'nin sandukasını önüne alıp, bizzat onun huzurunda durmak suretiyle Allah'a yalvarması gerektiği halde sanki ona yalvarıyormuş izlenimi uyandırdıkları görülmektedir. Dinde böyle bir şeyin yeri olmamasına rağmen bunu sıkça yapanlara rastlandığını ifade etmeliyiz. Hatta bunun da ötesinde türbeyi tavaf edenlere bile rastlanmaktadır.

Resim 8: Çoban Dede'nin Sanduka'sı önünde dua eden ziyaretçiler.

Bunların yanı sıra halk arasında inanılan ve türbelerde uygulanan inanç ve adetlerin çok değişik şekillerini orada görmek mümkündür. Örneğin bu uygulamalardan biri çaput bağlamaktır. Türbenin etrafındaki ağaçlara ip, bez, örtü vs. şeyler

bağlanmakta, duvarı kesici bir aletle kazınarak dilekler oraya yazılmaktadır. Suyu ise şifalı sanılarak içilmektedir. Çaput bağlama inancının, Türklerin eski dinleri olan Şamanizm'e kadar geri gittiği söylenmektedir. Onların inançlarına göre, her dağ, göl, ırmak ve büyük ağaçların birer ruhu vardır. Bu ruhlar Türk yurdunu korumaktadır. Onlar bu koruma işinden dolayı kişilerden kurban istemektedir. İnanışa göre bu ruhlar çok kanaatkârdır ve onları bir çaput, bir tutam at kılı veya kurban niyetiyle atılan bir taş parçası bile tatmin etmektedir. Türkler Müslüman olduktan sonra bile bu adetlerini terk etmemişlerdir. Evliya saydıkları kişilerin mezarlarına, orada bulunan ağaçlara veya bazı kaya parçalarına çaput bağlayarak eski adetlerini sürdürmüşlerdir. Diğer uygulamalardan biri ise mum yakmaktır. Türbe, mezar, tekke vs. yerlere mum yakma âdeti; eski cahiliye çağından kalma adetlerden biridir. Bu adet, bize Mecusi ve Hıristiyanlardan geçmiştir. Mum eriyip bitince dertlerde eriyip bitecektir (Demirel, 2006,171-174) Şunu söyleyebiliriz ki, isteğin şiddetine göre buradaki uygulamaların türü de değişmektedir. Bunlardan birkaçını şöyle sıralamak mümkündür;

- Adak kurbanını orada kesip kanını alnına sürmek

• Türbedeki suyun şifalı sanılarak içilmesi: Burayı ziyaret edenlerin bazılarının buradaki yapay şelaleden su aldıklarını görmüş bulunmaktayız. Bu şelalenin sonradan yapıldığını bilmelerine rağmen suyun şifalı olduğunu düşünerek almaktadırlar. “Bunu neden yapıyorsunuz? Bu su baraj suyudur” dediğimizde; “bazı insanların bu sudan hastalıklarına şifa bulduklarını” sözlerinde ifade etmişlerdir.

- Şifa bulmak için türbede sabahlamak.
- Affedilmek için ağlayarak dua etmek.

• Türbenin duvarına kismet açılsın diye anahtar koymak ve kilit açtırmak: Kilit açma işlemine toplumumuzdaki genç kızlar kismetlerini öğrenmek, etkilemek ve taliplerini fazlaştırmak için başvururlar. Adana ve çevresinde de diğer yerlerde olduğu gibi kismet açmak âdetinin sıkça uygulandığını söyleyebiliriz.

Çeşitli şekillerde kilit açma eylemi yapılır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Cuma günü namaza ilk giren kişiye kilit verilir. Bu kişi girişte kilidi kapatır. Sonra kilit Cuma günü namazdan ilk çıkana açtırılır. Bu işlem üç cuma günü uygulanır.

- Genç kız üstünde büyük bir anahtar taşır. Anahtar dualarla okunur, kıza verilir ve kız akarsuya atar.

- Kızın göbeği üstünde kilit açtırılır...

Yukarıda da görüldüğü gibi kapalı olduğu düşünülen kısmetin açılabilmesi için çeşitli “açma” eylemleri yapılmaktadır. Halk inançlarına göre kapalı nesnelere bağlılığı, kapalılığı çağırır. Buradan kilidin kapalılığı ile kısmetin kapalılığı arasında ilişki kurularak, kilidin açılmasıyla kısmetin de açılacağına inanılmaktadır (Başçetinçelik, 1999,168).

Çoban Dede Türbesi’nde de bu işlemler görülmektedir. Kilit açık bir şekilde oradaki ağacın üzerine asılmaktadır.

Resim 9: Çoban Dede Türbesinde Kısmet Açtırmak için Ağaca Asılan Açılmış Kilit

- Duvar aralarına küçük taşlar sıkıştırmak. Bunu yapan insanlar taş düşmez ise dileklerinin kabul olacağına inanmaktadırlar. Ayrıca kâğıtlara yazılar yazılıp onların da duvar aralarına sıkıştırıldıkları görülmektedir.

Resim 10: Duvara Yerleştirilmiş Küçük Taşlar

III. BÖLÜM

HALKIN ÇOBAN DEDE'YE BAKIŞI VE ZİYARET SEBEPLERİ

3.1. Halk Arasında Çoban Dede Tasavvuru

Anadolu'da halk arasında türbe ziyaretçiliği oldukça canlı tutulan bir yöneliştir. Hayatın beraberinde getirdiği bin bir türlü sıkıntılar, dertler, imkânsızlıklar, çaresizlikler, güç yetmezlikleri, ihtiyaçların şiddeti vb. durumlar insanı sıkıştırdıkça, bunların altında ezilen ve içi yanan insanlar belki biraz yararı olur ümidiyle, başka denemelerin çare olmadığı yerde çeşitli kutsal addedilen mekânlara sığınmakta ve oradan medet beklemektedir. Bu bir gönül arayışıdır. Bunun arkasında mantıklı veya akli bir arayışın olmadığı söylenebilir. Bu arayışlardan birisi de hiç kuşkusuz türbe ziyaretleridir.

Anadolu'nun her tarafına serpiştirilmiş olan türbe kültüründen Adana da kendine düşen payını almıştır. Bunlardan birisi de Çoban Dede Türbesi'dir. Burası, bir kısım Adana halkı tarafından benimsenen ve onlar tarafından ziyaret edilen bir türbedir. Yaptığımız anket çalışmasındaki görüşlere göre, kimisi onun keramet sahibi olduğuna inanmakta; kimisine göre Çoban Dede bir evliya, kimisine göre Allah dostu, kimisine göre ise mübarek birisidir. Herkesin ona bakışı değişik olmakla birlikte ortak kararlarda ondan medet umanların umma yeri olduğu görülmektedir.

3.2. Halkın Anlatımlarında Çoban Dede

Çoban Dede Türbe'si hakkında sadece sözlü rivayetler vardır. Bunlar halk arasında kulaktan kulağa anlatılır, dilden dile dolaştırılır durur. Rivayetlere göre; Büyükşehir Belediyesi tarafından Seyhan Barajı'nın yapımı sırasında Çoban Dede'nin şuan yattığı yer yıkılmak istenmiş fakat çalışan greyderin ön kısmı kırılmış, defalarca denenmesine rağmen yıkılamamıştır. Bu işi yapan işçi felç olmuş, mühendisi ise ölmüştür. Anadolu'daki pek çok türbeler için atfedilen direnç gücü, onlarda gizli üstün gücün olduğunu ve onlarla uğraşılması gerektiği aksine onlardan medet ummanın daha iyi olacağı telkininin buralarda yapıldığı görülmektedir. Çünkü bu telkinlerin altında bu tür olayların, mübarek bir zat yatıyor denerek sahip çıkılmasının isabetli olacağını istenildiği düşünülmektedir. Aslında Çoban Dede'nin böyle birisi olduğu hakkında sağlam bilgilere ulaşamamıştır.

Çoban Dede hakkında anlatılan rivayetlere bakıldığında:

1) Türbedeki görevliden bizzat edindiğimiz rivayete göre; Çoban Dede, bir ağanın yanında çobanlık yapıyormuş, ağa bir gün hacca gitmiş. Ağanın karısı bir akşam içli köfte yapmış ve yanındaki çobana: “Ağın da bunu çok severdi, keşke o da bundan yiyebilseydi” demiş. Bunun üzerine çoban:

- “Sen bana ver, ben ona ulaştırırım.” demiş. Ağa hacdan dönmüş ve karısına:

- “Eline sağlık köften güzel olmuş, yedim.” demiş. Ağanın karısı hayretler içinde kalarak olan biteni kocasından dinlemiş ve her ikisi de bu durum üzerine çalıştırdıkları çobanın ermiş olduğuna inanarak ona bağlanmışlar. Buna tamamen inanmış görünen yatıra bakan kişinin ona bir keramet yüklemesi, Çoban Dede’yi yüceltmek istemesi ve halk arasında sürekli onun itibarını artırma girişimlerinin kendi maddi beklentileri açısından önem taşıdığını düşünüyoruz. Bu ve buna benzer tasvirler bize halk inançlarının nasıl oluştuğuna dair bir örnek teşkil edebilir.

2) Burada halk arasında dolaşan diğer bir söyleme göre; Çoban Dede’nin kardeşi Ali Dede şehre kunduracılık yapmaya gitmiş. O da abisi gibi ermiş, keramet sahibi biriymiş. Şehre gittikten bir müddet sonra abisi onu ziyarete gelmiş. Gelirken mendilinin içine süt koymuş ve onu tavana asmış. İki aralarında konuşurken dükkâna bayan bir müşteri gelmiş. Ali Dede kadının ayak ölçüsünü alırken gözleri kadının ayaklarına takılmış ve bu sırada tavandaki mendilden süt damlamaya başlamış. Bunu gören Çoban Dede kardeşinin kadının ayaklarına bakınca sütün damladığını anlamış ve ona “ Sen dağda çobanlık yapmaya devam et. Orada ermek kolay, insanların içinde bunu başarmak zordur.” demiş. Bunun üzerine Ali Dede abisini dinleyerek çobanlığa geri dönmüş (Sakarya, 1999,9-12). Aynı menkıbe Cabbar Dede için de söylenmektedir.

“Ali Dede adında yaşlı bir adam varmış. Bu dede kunduracılık yapar, geçimini sürdürür gidermiş. Kendine ait bir dükkânı varmış. Bir gün kardeşi Cabbar Dede gelmiş, dükkâna girmiş, bakmış ki kardeşi yok. Dükkândan çıkarak yandaki dükkâna sormuş:

- Kardeşim Ali’yi gördünüz mü? Onlar da:

- Biraz sonra gelir, demişler. Bunun üzerine Cabbar Dede, Ali Dede’nin dükkânına gelmiş ve Ali Dede’yi beklemiş. Birden aklına mendiliyle getirdiği süt gelmiş. Kalkıp onu dükkânda bulunan askıya asmış. Tam o sırada Ali Dede gelmiş,

içeriye girmiş. Kardeşinin geldiğini görünce öyle sevinmiş ki, hemen onu kucaklayıp öpmüş. Birbirlerine sarılarak hal hatır sormaya başlamışlar.

Kardeşinin mendiliyle süt getirdiğini gören Ali Dede, kendi mendilini cebinden çıkarmış ve ocakta kor halinde yanan közleri doldurup onun yanına asmış. Tam bu sırada Ali Dede'nin dükkânına kundura almak için bir kadın gelmiş. Kadın kendine göre bir ayakkabı yaptırmak istiyormuş. Ayakkabı ölçüsü almak için eğilen Ali Dede, kadının çıplak tenine bakmamak için kafasını olduğunca aşağıya eğerken kardeşi tahtanın üzerinde oturduğundan ister istemez kadının çıplak tenini görmüş. Tam o sırada Cabbar Dede'nin askıya astığı süt yavaş yavaş damlamaya başlamış. Ali Dede hemen farkına varmış ve kardeşini uyarılmış:

- Cabbar... Cabbar!... Kendine gel, demiş. Cabbar Dede çok utanmış, kızarmış, bozarmış ve onu öpmüş. Ali Dede onun haline çok şaşırılmış:

- Hayırdır, Cabbar ne oldu? demiş, Cabbar Dede:

- Kardeşim, bana bundan sonra şehir hayatı haramdır, demiş. Sonra devam etmiş:

- Benim gözlerim ayıpta, günaha iken sen beni uyardın. Doğru yolu gösterdin. Ben şehirde oldukça günaha girmek istemem, ben insanlardan uzakta olmaya alıştım... Ali Dede ile vedalaştıktan sonra dükkândan ayrılmış (Özen, 1999, 554-555).

Bu rivayetlerden Çoban Dede olsun ya da Ali Dede olsun başka biriyle karşılaştırılıp onun diğerine göre daha üstün ermişliğe ulaştığı vurgulanarak ona olan güvenin arttırılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz.

3) Çoban Dede'nin bazı zor durumlarda insanların yardımına koştuğuna inanılmaktadır. Dileği olan insanlar Çoban Dede'yi rüyalarında görmektedirler. Dileği Olanlar eğer vaat ettikleri adaklarını yerine getirmedilerse rüyalarında Çoban Dede onları uyarır ve adaklarını yerine getirmelerini hatırlatır.

Zekiye Çağınlar'dan edindiğimiz bilgiye göre; türbeyi yaptıran Ayşe Ökten, kirada oturduğu için Çoban Dede'den ev sahibi olmayı diler. Ayşe Hanım:

- Eğer ev sahibi olursam senin türbeni yaptıracağım, diye söz verir. Sonra Ökten ev sahibi olur. Çoban Dede de onun rüyasına girerek adağını ona hatırlatır (Çağınlar, 1999,166-167).

Bu ve bunun gibi birçok rivayetler bulunmaktadır. Biz burada birkaçını zikretmiş bulunmaktayız. Ancak bu tür hikâyelerin bir halk inancı olduğu ifade edilebilir. Bunların doğruluğunu ispatlayacak elimizde bilimsel belgeler bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlar sözlü rivayetlerden öteye gidememektedir.

3.3. Çoban Dede'nin Aracı Olma İnancı ve Türbenin Değer Kazanması

Tanrı-insan ilişkisinde aracılık rolü üstlenildiğine inanılan varlık kategorilerinin mevcudiyetine öteden beri hep inanılmış ve bu araçlara yüklenen fonksiyon ve nitelikler, dinden dine, kültürden kültüre değişiklik göstermiştir. Sözü edilen eski geleneklerde ilahlarla ve insana hâkim olan diğer kuvvetlerle münasebetler kurduklarını iddia eden birtakım kutsanmış şahsiyetlerin varlığını ve bu şahsiyetlerin aşkın varlıkla toplum arasındaki irtibatı sağlayan birer temsilci rolü üstlendiklerini yapılan araştırmalar göstermektedir (Çalışkan, 2002,181–182).

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında günümüz kutsal sayılan mekânlar arasında Adana'daki Çoban Dede Türbesi de kendi varlığını göstermektedir. Ziyaretçilerin buraya gelme amaçlarından birisi de; Çoban Dede'ye kutsallık atfettiklerinden dolayı onu vasıta olarak kullanarak Allah'a isteklerini, beklentilerini vs. daha kısa sürede ulaştırmak istemeleridir. Bunu da “ Çoban Dede'nin yüzü suyu hürmetine ” ifadelerini kullanarak yapmaktadırlar. Bunun sebebi de edinilen bilgilere göre; Çoban Dede'nin mübarek, Allah'a yakın dost, O'nun sevgili kulu, ermiş, evliya, muhterem bir zat olarak görülmesidir.

Genel olarak baktığımızda insanlar beklentilerini direkt Allah'a açmak yerine bazen bir vasıta kullanmayı tercih etmektedirler. Bunu yaparken de Allah'ın sevdiği kulu olarak gördükleri kimseleri seçmektedirler. Burada bir bakıma dünyada yaşayanların ölümlerle irtibat kurması söz konusudur. Bu irtibatı da bu şekilde sağlamaktadırlar.

Yine edindiğimiz bilgiler ışığında şunu da söylemek mümkündür; insanımız, “sen dünyadayken Allah'ın rızasını kazandın, O'nun yolunda gittin, O'nun sevdiği, takdir ettiği bir kulusun, O'nun yanında değerli, itibarlısın. Seni öyle tanıyoruz. Biz ise

senin gibi değiliz, Allah bize senden daha yakın değil. Bu nedenle belki bizim isteklerimizi, dilekelerimizi kabul etmez. Ama sen bize kefil olur, bizim yerimize O'ndan istersen seni kırmaz, daha çabuk bizim isteklerimizi kabul eder.” düşüncesiyle hareket etmektedirler. Aslında kendilerinde gördükleri yetersizliklerini, kendilerinden daha itibarlı gördükleri Çoban Dede ile telafi yoluna gittiklerini söyleyebiliriz.

Pek çoğumuzda görülen zaaflardan birisi de büyük olarak tanıdığımız şeyh, imam, başkan, bilgin, hoca vs. kişileri bir nevi yanılmazlık zırhına bürüyerek, adeta onları günah işlememiş gibi görüp kutsallık atfetmemiz, onların söylediklerini, yaptıklarını olduğu gibi kabullenmemizdir. Böyle bir düşüncenin sağlıklı olmadığını söyleyebiliriz.

Kur'an-ı Kerim'de: “kullarım, beni senden sorarlarsa bilsinler ki gerçekten ben onlara çok yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler (K.K,2,186).

Yine: “Deki: “Sizler, açıktan ve gizlice, O'na: “ Eğer bizi kurtarırsa, elbette şükür edenlerden olacağız.” Diye dua ederken, sizi karanın ve denizin karanlıklarından kim kurtarır? Deki: “ Onlardan ve her türlü sıkıntılardan sizi Allah kurtarır. Ama siz yine de O'na ortak koşuyorsunuz” (K.K, 6,63-64).

Bu ve buna benzer birçok ayetlerde (4,132/7,55-56-180/10,22/12,85-86/17,11-110/27,62/32,15-16/40,60-65/55,29). Allah'ın insanlara yakınlığı ifade edilmektedir. Allah'a yaklaşmak, O'na durumunu, dertlerini, sıkıntılarını, isteklerini açıp halini arz etmek, yalnız ondan yardım dilemek gerekir. Allah'ın ayetlerinden de anlaşıldığı üzere O'nun kapısı her zaman kullarına açıktır ve insan Rabbiyle baş başa kalmalıdır diyebiliriz.

İlahi dinlere baktığımızda onların temel öğretisinin tevhit olduğunu görürüz. Buna göre; Allah-insan ilişkisi daima dolaysız, aracısız olmak durumundadır. Burada şu soru aklımıza gelebilir:” Mademki bizim dinimiz vasıtayı kabul etmiyor, neden peygamberler gönderilmiştir? Allah direkt emirlerini bildirirken bizimle irtibat kursaydı, peygamberlere de böylece ihtiyaç kalmamış olurdu.”gibi sorular aklımızı kurcalayabilir. Şunu kısaca ifade edebiliriz ki, Allah'ın göndermiş olduğu peygamberler, O'nun vahyini, emirlerini insanlara ulaştırmakla görevlidirler, vasıta konumundadırlar. Ancak buradaki vasıtalık, iletilmesi istenilen vahyin, mesajın iletilmesiyle ilgilidir. Kutsallıkla ilgisi yoktur. Bu ise bizim tevhit anlayışımızla çelişecek bir durumda değildir (Çalışkan

2002,182). Bunlara rağmen geçmişten günümüze her yerde kutsallaştırılan ölü ve diri kişiler, mekânlar, mezarlar, türbeler, yatırırlar, ağaçlar, taşların; duaların kabulü, dertlerin devası, ihtiyaçların giderilmesi ve isteklerin, dileklerin kabulü için birer başvuru yeri haline geldiğini ve bunlar etrafın da çeşitli hurafeler, efsaneler, batıl inançlar ve çeşitli halk inançlarının oluştuğunu görmekteyiz.

Bütün bunlara rağmen Çoban Dede hakkında vermiş olduğumuz sözlü bilgiler ve rivayetlerin halktan birçok insanı etkilediğini görmekteyiz. Yaptığımız anket çalışması ve gözlemlerimize göre insanımızın çoğu doğru veya yanlış olup olmamasına bakmadan bu tür söylemlerin tesirine kapılarak kolayca inanmaktadırlar. Onlar zaman zaman birçok durum karşısında aciz kalmakta ve buhranlı dönemlere girebildiklerini görüyoruz. Böyle durumda bu tür inançlara kapılabilmekte ve onun peşinden gidebilmektedir. İnsanoğlundaki bu acizyet, onun dualarıyla Allah'ı yüceltmesinin yanı sıra Allah'a kendince ya da etrafından duyarak, etkilenecek O'na yakın olarak gördüğü, düşündüğü kişileri de yüceltmesi, ona kendini adanması, kendince bu dinidir diyerek birtakım fiili işlemler yapması vs. durumları ortaya çıkarmaktadır.

Bilindiği üzere hemen hemen her insanda meydana gelen bir olayı, bir fiili veya herhangi bir işin oluşunun arkasında birtakım sebepler arama eğilimi bulunmaktadır. İnsanoğlunun yaşadığı çevrede olup bitenleri anlamak ve açıklamak istemesi doğal bir harekettir. Böyle bir istekle güdülenen kişinin kendisini tatmin edecek cevapları bulmak istemesi normaldir. Bundan dolayı insan çevresinde olup biten her şeye mantıklı veya mantıksız anlamlar yüklemeye çalışmaktadır. Bazen ise kendini bunlara inandırdığı görülmektedir. Örneğin, çocuğunun sınıfını geçmesi için Çoban Dede Türbesi'ne giden bir annenin çocuğu sınıfı geçtikten sonra, çocuğun şahsi gayretlerini, çalışmasını unutup dileğinin türbe tarafından kabul olduğuna inanması, Çoban Dede Türbe'si yolu üzerindeyken trafik kazası geçirip arabası paramparça olduğu halde kendisine bir şey olmamasının Çoban Dede'ye atfetmesidir. Bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz. Bu ve buna benzer örneklerde görüldüğü gibi herhangi bir oluşun arkasında yatan sebeplerin Çoban Dede'ye yakıştırılması insana olağan gibi görünmektedir. Hele bu, bundan dolayı böyle oldu deniliyor ise, artık onun inanç halini aldığını söyleyebiliriz. Bunun değiştirilmesi veya düzeltilmesi hiç de hiç de kolay olmamaktadır.

Çoban Dede Türbesi hakkında anlatılanlar, insanların bunlardan etkilenişi, çevresinde ondan fayda gördüğünü söyleyenlerin sıklığı ölçüsünde, türbenin halk arasında daha çok şöhret kazanmasına vesile olmaktadır. Bu da halkın beklentili

hayallerinin Çoban Dede'den geçmesine çevrilebilmektedir. Burada bir dileğin yerine getirilmesine “bakarsın tutabilir, belki burası bir umut kapısı olabilir” düşüncesi sebep olmuş olabilir. Bunun için Çoban Dede'ye özel bir güç atfedilmekte ve insanların daha çok merakını çekebilmek, oranın ziyaret edilmeye değer olduğunu inandırabilmek için söylenmesi gereken sözlü hikâyelerin dilden dile dolaştırılmak suretiyle türbenin canlı tutulması ve ziyarete değer hale getirildiğini, bunu yaparken de birtakım söz ve hikâyelerle somutlaştırmaya çalışma yoluna gidildiğini söylemek mümkündür.

3.4. Halkın Türbeyi Ziyaret Nedenleri

3.4.1. İhtiyaçları Karşılama ve İsteklerin Peşine Takılma

3.4.1.1. İhtiyaçlar Ve İstekler

Bilindiği gibi ihtiyaç; yokluğu hissedilip karşılanması istenen bir beklentidir. Kişinin içinde bulunan bu talep daha da güçlenip bilinçlenerek zamanla güçlü bir isteğe dönüşebilir. İstek ise, çok geniş kapsamlı olup kişinin şuurulu olarak içinde duyduğu ve belli bir gayeye ulaşmak üzere gösterdiği ruhi bir faaliyettir. İnsandaki itici güçlerden biridir. Böyle olunca onların bilinçli, kararlaştırılmış ve amaçlı davranışlar olduğunu söyleyebiliriz (Yavuz, 1983,88- 89).

İnsan günlük hayatın beraberinde getirdiği çeşitli ihtiyaç ve isteklerle doludur. Yukarıdaki tarifimizde de söylediğimiz gibi karşılanmak istenen ihtiyaç ve istekler normal şartlarda (hallerde) cevap bulamadığı zaman birey üzerinde, yerine göre itici güç olup baskı uygulayabilmekte, bu tarz durumlarla karşılaşan insanın ise, Rabbine el açıp, içinden geldiği gibi, baskı hissetmeden dua etmesinin normal bir hareket olduğunu ifade edebiliriz.

Bu açıklamalar çerçevesinde Çoban Dede Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin yaptıkları dualarda ihtiyaç ve isteklerin önemli etkisinin olduğu, bunların karşılanmak üzere ise buralara kadar getirildiği görülmektedir. Onlar burada yaptıkları çeşitli dualarında, arzularını ve ihtiyaçlarını ifade etmektedirler. Bu istek ve ihtiyaçlarının gerçekleşeceği ya da karşılanacağı beklentisiyle buralara yaptıkları ziyaretlerin varlığını devam ettireceğini söylemek mümkündür. Çünkü insanoğlu yaşamın her döneminde ihtiyaç ve isteklerle dolu bir varlıktır. Bu beklentilerin niteliği her gelişim döneminde farklılık gösterse bile az veya çok bireyin hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplumun sahip olduğu farklı kültür ve inançların da etkisiyle birlikte bu istek ve

beklentilerin ifade ediliş tarzları da birbirinden farklılık göstermektedir. İşte bu noktada bireylerin, bu isteklerini dile getirirken çeşitli eğilimler ve uygulamalar içine girdikleri görülmektedir. Bu uygulamalardan biri de yaygın olarak görülen yatır ve türbe ziyaretleridir.

İnsanoğlunun dünya hayatı boyunca çeşitli ihtiyaç ve isteklerinin olduğunu söylemiştik. Bu istek ve ihtiyaçlar, kişiden kişiye değişir. Birine göre bir istek önemli iken bir başkasına göre bu bir anlam ifade etmez, onun için başka bir istek daha önemlidir. İnsanların yaşam tarzları, standartları, maddi ve kültürel durumları, eğitim seviyeleri farklı olduğu için ihtiyaçları da ona göre değişmektedir. İnsan hayatının devam etmesi rahat, mutlu ve huzurlu olunması için pek çok ihtiyaçların karşılanması gerekir. Bunların önem dercesine göre kendilerini bireylere hissettirmeleri olağandır.

Bununla beraber o, bu ihtiyaçların karşılanmasını tek başına yapamayacağını ve gücünün buna yetmeyeceğini de bilmektedir (Kayıklık, 2001,144). İşte bütün beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanamayacağını hisseden insan, sıkıştığında bu tarz yerlere sığınmaya ihtiyaç duymaktadır. Bunun bir başka özelliği de insanın istek ve beklentilerine ulaşma arzusuna yönelik olmasıdır. Buradan hareketle insanın ulaşmak istediği şeyi arzulama derecesinin türbeye yönelişini de o oranda artırdığını görmekteyiz.

Yaptığımız araştırma esnasında deneklerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda da bunu görmekteyiz. Deneklerden biri:

“Her hafta Çoban Dede Türbesi’ne gitmezsem içim rahat etmiyor, oraya gitmemenin verdiği huzursuzluk içimi kaplıyor. Ancak; Çoban Dede’ye içimi dökünce rahatlıyorum” (K K, 43) ifadelerini kullanmıştır. Bu ve buna benzer söylemlerle çok karşılaşmaktayız. Bu da bize gösteriyor ki, halk inançlarına göre yatırlar insanların hayatlarında önemli bir müracaat yeri haline gelebilmektedir.

3.4.1.2. İhtiyaç ve İstek Türleri

Toplumuzdaki fertleri Çoban Dede Türbesini ziyarete iten ihtiyaç ve istekleri doğrultusundaki beklentilerine gelince; Türbeye gelen ziyaretçilerden elde ettiğimiz bilgiler ışığında ihtiyaç ve istekleri ilk önce iki grupta toplayabiliriz: Bunların birincisi, dünya hayatı ile ilgili ihtiyaç ve istekler, diğeri ise ahiret hayatı ile ilgili ihtiyaç ve isteklerdir. Deneklerle yapmış olduğumuz görüşmeler ve uyguladığımız anket çalışması verilerine ve kendi gözlemlerimize bakıldığında, Çoban Dede Türbesi’ne ziyarete gelen

insanların çoğunlukla dünyada sahip olmak istedikleri şeyleri ondan talep ettiklerini görmekteyiz. İnsanın içinde bulunduğu toplumun yaşam şartları, toplum tarafından kabul gören bazı fiiller ister istemez onu etkilemektedir. Bu etkilenişlerden birisi de hiç şüphesiz türbelerden isteklerde bulunmaktır. Ziyaretçilerin isteklerine baktığımızda, çeşitli taleplerin olduğunu görmekteyiz. Bu istekleri tablolaştırarak olursak şu şekilde görmek mümkündür.

Tablo 6: Ziyaretçilerin Çoban Dede Türbesinden Dünya Hayatı İle İlgili İhtiyaç ve İstekleri

No	Ziyaretçiler Çoban Dede Türbesi'nden Dünya Hayatı İle İlgili Neler İsterler?	f:160
1	Hastalıklardan kurtulma ve sağlıklı olma arzusu	132
2	Herhangi bir iş bulabilme	121
3	Çocuk sahibi olabilme	113
4	Evlenmek için kısmet açtırma	105
5	Sınavlarda başarılı olma	72
6	Ev sahibi olma	69
7	Ruhsal hastalıklardan kurtulma	32
8	Hayatın mutlu devam etmesini isteme	29
9	Yaşamını sürdürecekt rızıkların devam etmesini arzulama	27
10	Kötülüklerden korunma	21
11	Hayatta başarılı olma	17
12	İlim talebinde bulunma	13
13	Askerden sağ salim dönme	9
14	Çocukların iyi bir insan ve hayırlı bir evlat olmalarını görme arzusu	7

Tablo 6'ya göre: Ziyaretçiler en fazla “hastalıklara şifa istemek” için (f:132) Çoban Dede Türbesinden dünya hayatı ile ilgili isteklerde bulunmaktadır. Bunu ise sırasıyla, “iş sahibi olmak”(f:121), “çocuk sahibi olmak” (f:113), “evlenmek için kısmet açtırmak” (f_105), “sınavlarda başarılı olmak” (f:72), “ev sahibi olmak” (f: 69),

“psikolojik rahatsızlıklardan kurtulma” (f:32), “hayatın mutlu devam etmesi” (f:29), “rızk isteme” (f: 27), “kötülüklerden korunma” (f:21), “hayatta başarılı olma” (f: 17), “ilim talebinde bulunma” (f:13), “askerden sağ salim dönme” (f: 9), “iyi bir insan ve hayırlı evlat olma” (f: 7) isteklerde buldukları şeklindeki açıklamalar takip etmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan birkaç maddeyi deneklerin kişisel yorumlarına göre değerlendirecek olursak:

1) Yapmış olduğumuz ankete, gözlem ve görüşmelerimize dayanarak ziyaretçilerin en fazla hastalıklardan kurtulmak ve sağlıklı olmak için oraya başvurduklarını görmekteyiz. Onları türbe ziyaretine iten bu sebebin sağlık koşullarının yetersizliğinden mi yoksa bunun yanı sıra manevî bir desteğe ihtiyaç duymalarından mı kaynaklandığını tespit etmek oldukça güçtür. Çünkü deneklerin bir çoğu bu konuda farklı görüşler sergilemekte ve ortaya net bir sonuç çıkmamaktadır. Bununla birlikte türbe deneyimi taşıyan deneklerin büyük bölümünde var olan hastalıklardan kurtulma ve sağlıklı bir yaşam sürdürme ümidiyle buraları ziyaret ettikleri görülmektedir.

2) Ziyaretçilerin beklentilerinin gerçekleşmesini umarak türbeye gitmelerinin sebeplerinden biri de iş beklentisi ve sınavlarda başarılı olma isteğidir. Bu iş bulma talebi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılarla doğrudan bağlantılı olan bir istektir. Bunu isteyen deneklerin oranının yüksek olmasının bize ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verdiğini söyleyebiliriz. Gerek basın-yayın yoluyla gerekse gözlemlerimize göre, üniversite sınavı öncesinde türbelerde yaşanan izdiham bunun en büyük göstergelerindedir. Her yaş grubundan gencin oraya gelerek sınav öncesi desteğini arttırmak, heyecanını yatıştırmak, zorlu maratona biraz daha sakinleşmiş huzurlu bir şekilde girebilmek için türbeyi ziyaret etmeleri, buralara beslenen beklentilerin öneminin ne derece yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında bir nevi burayı ziyaret ederek daha çok güçlenme arayışlarına girerek mümkün olmasının alt yapısını oluşturmasını tercih etmektedir. Gelecekteki sahip olacağı mesleğine iyi bir başlangıç yapma bilincinin bireylere bu ziyaretleri yaptırdığını söyleyebiliriz.

3) Türbe ziyaretlerinin gerçekleştirilme sebeplerinden biri de evlilik çağına gelmiş kızlarımızın bu istek doğrultusunda iyi bir eşle hayatını birleştirmek için türbe ziyaretlerinde bulunmasıdır. Bunun yanı sıra evlenmiş ama çocuk sahibi olamamış kimselerin de buraları yoğun olarak tercih ettiği görülmektedir. Deneklerle yaptığımız görüşmelerin birinde “Yedi yıldır çocuk sahibi olamıyordum. Yıllardır birçok doktora

gittim ama fayda göremedim, sonuç alamadım. Akrabamın tavsiyesi üzerine Çoban Dede Türbesi'ne yedi perşembe günü üst üste gittim, dua ettim ve kabul oldu” ifadeleriyle duygularını dile getirmiştir (K K, 89). Bu deneklerin sayılarını çoğaltmak mümkündür. Bunun gibi birçok deneğimizle yaptığımız görüşmelerde isteği kabul olan olduğu gibi tam tersi daha isteğine ulaşmamış olanlar da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra emeline ulaşamadığı halde ümidini kaybetmeden oraya gitmeye devam edenlerin de olduğunu ifade edebiliriz.

4) Bunların dışında insan, aynı zamanda her şeyden önce varlığını devam ettirme içgüdüsüne sahip olduğundan, korunmaya, kollanmaya, kendini emniyette hissetmeye de muhtaç bir varlıktır. O kendini birine veya bir şeye bağlama ihtiyacı duyar. Buradan hareketle insan zarar verici, hayatı varlığını tehdit edici şeylerden çekinmekte ve korkmaktadır. Bu korku tehlikenin şiddetine göre değişir. İşte Çoban Dede Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin birçoğu da bir nevi kendilerini koruma altına aldıklarını düşünmektedirler.

Kaçar'dan edinilen bilgilere göre bir bayanın başından geçen olayda:

“Allah 12 Eylül öncesini bir daha yaşatmasın. Oğlum haksız yere terör olayları sırasında gözaltına alınmış, işlemediği cinayetler üstüne atılarak idamla yargılanmaya başlamıştı. Her duruşmasına gidiyor, onun o halini görüp ağlıyor ve geri dönüyordum. Bir gün eve geldiğimde şöyle dedim: ‘Çoban Dede eğer sen anlatıldığı gibi dilekleri yerine getiren biriysen oğlumun ceza evinden çıkart, evine gelsin.’ Akşam, kimsenin inanmayacağı ve çok şaşırdığım bir mucize oldu. Kapı çaldı ve açtığımda ağır cezada idamla yargılanan oğlum karşımdaydı. Ağladım ve oğluma sımsıkı sarılarak salâvatlar getirdim. Bu olaydan sonra Çoban Dede'ye olan bağlılığım ve inancım bir kat daha arttı.” Kadın bu sözleriyle onun koruyan, kollayan bir zat olduğunu dile getirmektedir (Kaçar; 30, Geçioğlu, 2007; 73).

Ahret hayatı ile ilgili ihtiyaç ve isteklere gelince; burada şunu ifade etmek gerekir ki yaptığımız araştırmamızda elde ettiğimiz verilere göre ahiret hayatı ile ilgili dileklerde bulunanlar olmakla birlikte bunların sayısının az olduğunu söylemek durumundayız. Genelde dilekler günlük hayatla ilgili olmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir ki çoğu zaman bu dünya hayatı ile ilgili istek ve ihtiyaçlar dolaylı olarak ahiret hayatını da etkilemektedir. Çünkü bilinmektedir ki, ahiret hayatının belirlenmesinde dünya hayatı büyük rol oynamaktadır. Yaptığımız araştırma verilerine bakarak ahiret hayatı ile ilgili istekleri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 7: Ziyaretçilerin Çoban Dede Türbesinden Ahiret Hayatı İle İlgili İstekleri

No	Ziyaretçiler Çoban Dede Türbesinden Ahiret Hayatı İle İlgili Neler İsterler	f:160
1	Allah'ın rızasını kazanmak	123
2	Günahlardan bağışlanma	118
3	Cennet girmek, cehennemden kurtulma	97
4	Kıyamet gününde şefaah isteği	83
5	İbadetlerin kabul olunmasının talebi	72
6	Sevap kazanma	67
7	Allah'ın sevgili kullarının arasına girebilme	65
8	İyi bir Müslüman ve dindar biri olma	37
9	Doğru yolu bulma isteği	18

Tablo 7'ye göre ziyaretçiler en fazla ‐Allah'ın rızasını kazanmak‐ için (f:123) Çoban Dede Türbesinden ahiret hayatı ile ilgili isteklerde bulunmaktadır. Bunu ise sırasıyla, ‐Günahlardan bağışlanma‐(f:118), ‐cennet girmek, cehennemde kurtulma‐ (f:97), ‐kıyamet gününde şefaah isteği‐ (f_83), ‐ibadetlerin kabul olmasının talebi‐ (f:72), ‐sevap kazanma‐ (f: 67), ‐Allah'ın sevdiği kullar arasına girebilme‐ (f: 65), ‐iyi bir Müslüman ve dindar birisi olma‐ (f:37), ‐doğru yolu bulma isteği‐ (f: 18), gibi isteklerde buldukları şekildeki açıklamalar takip etmektedir.

İsteklerden anlaşıldığına göre; ziyaretçilerde korku, ümit, endişe, güven gibi duyguların olduğunu görmekteyiz. Ümit ettiklerine kavuşmak ya da kavuşma ümidi taşımak, korku ve endişelerini gidererek onlardan emin olmak insanın göz ardı etmesi mümkün olmayan ihtiyaçlarındandır. Bunlardan da anlaşıldığı üzere insan bütün ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılayabilme gücüne sahip değildir. Kendini aşan konularda başkalarından yardım istemesinin onun tabiatında olduğunu ifade edebiliriz. Türbeyle gelen ziyaretçiler ihtiyaç duyduğu beklentilerini sıralarken, ondan yardım talep etmekte, isteğinin olmasını türbede yatan zatı kendine vasıta kılarak Allah'tan dilemektedir.

3.4.1.3. Farklılıkların Ortak Buluşması

Daha önce söylediğimiz gibi Türkiye'nin hemen her yerinde türbe ziyaretlerinin olduğu görülmekte, bu tarz inançların ise çok eskilere kadar dayandığı bilinmektedir. Yaşadığımız yüzyılda bilim ve teknolojinin baş döndüren hızı ve tıbbın gelişimi yanında insanların halen beklentilerinin çoğunu başka yerlerde aradıkları görülmektedir. Tıbbın ve teknolojinin yetersiz kaldığı, sağlık sorunlarının ve dertlerinin geçeceğine inanan kişiler, çaresiz kalınca türbeler ve yatırlar gibi mekânlara gidip el açıp yalvararak umutlarının gerçekleşmesini diliyorlar. Üzerlerindeki uğursuzluktan kurtulmak isteyenlerden çocuğu olmayanlara kadar... Çaresiz kaldıklarında türbelerde çare arayanlar... Sağlıklı-sağlıksız, eğitilmiş-eğitimsiz, bayanı-erkeği, yaşlısı-genci her türden insan sanki işbirliği yapmışçasına aynı çatı altında toplanmaktadır. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi insanların gidiş amaçları farklı olmakla birlikte ortak buldukları yer aynıdır. Çeşitli insanla bu yerlerde karşılaşmak mümkündür.

Buradan da anlaşıldığı üzere oraya gidişten insanların içten itilişleri ne kadar farklı olsa da yine de buradaki ziyaretçiler talebin türü farklı ya da talep etme noktasında ortaklık sebebiyle kendilerini çeşitli taleplerle orada bulabilirler. Çünkü hayatta gerçekleşmesi istenilen çeşitli istek ve beklentilerin beklenen doğrultuda tahakkuk etmesinin dilenmesi normaldir. Zira önemli olan istenilen şeye istendiği şekilde ulaşmak ya da kavuşmaktır.

137 nolu deneğimizle yaptığımız görüşmede Çoban Dede Türbesi'ne gidiş sebebini ve oradan beklentilerini şu şekilde açıklamaktadır: “Türbeye ilk gidişimi bir arkadaş tavsiyesi üzerine yaptım. O dönemde maddi açıdan iflas etmek üzereydim. Yaşadığım ekonomik çöküntünün beraberinde getirdiği ruhsal bunalımdan türbeye giderek kurtulmak istedim. Oranın manevi havası iyi geldi ve rahatladım. Bir müddet sonra da sıkıntılarım ortadan kalktı. Daha sonra da yine karımın sağlık sorunu için birlikte gittik. Çok şükür ondan da kurtulduk. Böyle olunca Çoban Dede'ye olan inancım ve saygım arttı. Sık sık ailemle birlikte burayı ziyaret ederim” demiştir. Neticede sıkıntılarının ve dertlerinin orada dinebileceğine inanan insan oraya gidince yeni bir beklenti içine girdiği için rahatlamaktadır.

Bunun gibi, kendilerinin orası sayesinde dileklerinin yerine geldiğini söyleyip, oluşu oraya bağlayanlar çoktur. Bu ise, bir inanın ürünüdür.

Nitekim insanlar içerisinde böyle türbe ziyaretlerine gidip, oralardan taleplerde bulunulmasının, orada yatan kişiden medet umulmasının doğru olmadığını, bunun isabetli bir inanç değil, insan aklını doyurmadığını dile getirenler de bulunmaktadır.

76 nolu deneğimizle yapmış olduğumuz görüşmede ise bunu görmekteyiz. Bu deneğimizin hastalarından birinin uyguladıkları tedavinin yanı sıra türbe ziyaretine gidip buralarda şifa umdukları ve iyileşmek için çeşitli yöntemler denediklerini duyunca, bizzat türbeye gidip yerinde gözlemlerde bulunup, buralardan medet ummanın, beklentilerin gerçekleşeceğini düşünmenin ve bunun ötesinde çeşitli uygulamalar yapılmasının son derece anlamsız ve geçersiz bir yöntem olduğunu” sözlerinde ifade etmiştir.

Esasen dinin özünde dertlere çare aramanın doğru olduğu bilinmektedir. Ancak bunun böyle zeminlerde aranması isabetli bir tutum değildir. Çünkü dertlerin çözümü insan gücüne ya da bilimsel güçlere bağlı ise her türlü akli tedbire başvurulduktan sonra işin sonunu Allah’a bağlamak ve O’ndan yardım isteme dine uygun düştüğü halde, bunu yaparken bir yatırı vasıta yapmanın dinde yeri olmadığını belirtmek gerekir. Çünkü insanı yaratan ve yaşatan Allah olduğuna göre her türlü tedbir aldıktan sonra bunun çaresini bir de Allah’tan beklemenin dine uygun olduğu bilinmektedir. Kaldı ki, türbedeki şahsiyetin kendisi Allah’ın rahmetine muhtaç birisi durumundadır. Bu durum dikkate alınmadan doğrudan doğruya bir insanın yardım edebileceği düşüncesiyle onun gücüne dayanmak Allah’ın bir nevi ihmal edilmesi anlamına da gelebilecek bir hareket tarzı olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlara rağmen eksiklikler ve yetmezliklerle dolu olan insanın çaresiz kaldığında mantığını çok sağlıklı bir şekilde işlettiğini de söylemek o kadar kolay değildir. Halk arasında yine de türbelerin büyük rağbet gösterilerek ziyaret edildiğini bize gerçekler göstermektedir.

3.4.1.4. İsteklerin Gerçekleşmesi Halinde Yerine Getirilen Adaklar

Türbe ziyaretlerinin önemli işlevlerinden birisi de hiç kuşkusuz adaklardır. Adak; lügatte “Üstlenmek, kendine gerekli kılmak, vaat etmek, harcamak, bağlanmak, feda etmek” anlamına gelir.

Adak; “Allah rızası için, insanın kendi kendini herhangi bir şarta bağlı olarak veya bağlı olmaksızın mübah olan bir konuda borçlandırmasıdır” (Çakan, 2003,63).

İnsanlar çok uzun zamandan beri Allah’la olan ilişkilerinde çeşitli sebeplerle adağa başvurmuş ve bu konu hemen hemen bütün dinlerde yer almıştır. İnsanları adağa iten sebepler genelde şunlardır:

- Bir sıkıntıdan kurtulma ümidi veya bir isteğin yerine gelme arzusu.
- Bir nimete kavuştuktan sonra sevenini kutlama ve şükür duygusu.
- Bir nimet veya fayda ummaksızın sırf kulluk ve dindarlığını gösterme amacı.

(Tanyu, 1997,10).

İslâmî kaynaklardan edinilen bilgilere göre İslâm’ın meşru gördüğü adağın unsurlarında, dilek tutmak, yatır ve türbe ziyaretleri gibi bir takım unsurlar yoktur. Belli makamlara veya Allah’tan başka unsurlara kutsiyet atfedip adağı mutlaka bu unsurlarla birlikte yapma anlayışı, İslâm’ın adağa bakışında yer almaz. (Tanyu, 1967,310).

Evliaların pek çoğuna bilinmeyen bir zamanda yaşamış gözüyle bakılır. Kimlikleri ne olursa olsun her birine bir görev yakıştırılır. Bu görevler bir tek “adak” deyişimiyle anlatılmıştır. Yatıra adak adamak, ona bir dileğin gerçekleşmesi için başvurmaktır. Adayan kişi bu hareketiyle, türbede yatan kişinin kendi ve Allah arasında aracılık yapacağına inanmaktadır. Dileği yerine geldiğinde adağını, yatıra yaptığı aracılık karşılığı verdiği sözü yerine getirir. Eğer adağın çeşidi Kurban ise bir hayvan kesip fakirlere dağıtılır. Bir bağış ise, türbedeki görevliye verilir, namaz gibi çeşitli eylemler ise orada yerine getirilir (Boratav, 2003; Geçioğlu, 2007,58).

Ziyaretlerdeki dileklerin ve adakların niteliklerinde farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz. Önceleri çocuk sahibi olmak, kısmet açtırmak, hastalıklardan kurtulmak... için gidilen ziyaretlerden şimdilerde üniversite kazanma, kariyer sahibi olma gibi dileklerde bulunmaktadır. Zaman ve toplum değiştikçe adakların niteliği de değişmektedir (Artun, 2005,257).

Çoban Dede Türbesi’nde de ziyaretçilerin dileklerinin kabul olma ihtimali karşısında “ver-ol” ikilemine uygun olarak sanki Çoban Dede’ye, verdiği hizmet karşılığını ödeme anlamına gelen adak vaadi gündeme getirilmektedir. Adağın dini yönünün yatırla yansıtıldığını söyleyebiliriz. Türbeyi ziyarete giden kişi dilek diler, dileği kabul olduktan sonra da söz verdiği adağını yerine getirmektedir. Ziyaretçilerin en fazla yaptıkları işleve dinsel bir renk de katarak işin ekonomik yönün de kendini biraz da olsa hissettirdiğini söyleyebiliriz. Nitekim bu işlevlerden biri, ziyaret esnasında 99’luk bir tesbihin her bir taşına farklı kişiler tarafından 3 ihlâs ve 1 kez fatiha suresini

okumaktır. Böylece 99 kişi bu duaya katılmış bulunur. Bu işlem bittikten sonra tesbih Çoban Dede'nin sandukasının yukarısında bulunan bir çiviye asılmaktadır. Bu Çoban Dede Türbesi'nde adet haline gelmiştir. Yine bunun da dini bir ritüel halini aldığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra yapılan diğer adak çeşitlerinin aşağıdaki tabloda daha net görmek mümkündür

Tablo 8: Ziyaretçilerin Beklentilerinin Gerçekleşmesi Halinde Yerine Getirilen Adak Türleri

No	Ziyaretçiler Beklentilerinin Yerine Gelmesi Halinde Ne Tür Adaklar Adarlar
1	Kurban kesme
2	Kur'an-ı Kerim Okutma
3	Helva yapıp gelenlere dağıtma
4	Seccade, hali veya kilim getirip oraya serme
5	Süt dağıtma
6	Para verme
7	Mevlit okutma
8	Tespah hibe etme
9	Yemek yapıp oradakilere yedirme
10	Çay, şeker, bisküvi, lokum gibi yiyecekler dağıtma
11	Örtü, namazlık, havlu ve giysi getirip oraya bağışlama
12	Gönüllü olarak türbenin temizlik işini yapma

İnsanlar türbeye genelde çay ve şeker bağışı yapmaktadır. Kapıdaki görevli, çay ve şekeri satmaktadır. Alanlar parayı ödedikten sonra aldıkları malzemeleri bağışlamaktadırlar. Bağışladıklarını ise bir dolaptan alıp diğer dolaba koymaktadırlar. Bunu yaparken görevli, sağ ellerini kullanmaları konusunda uyarmaktadır. Görevli

ayrıca bağış yaparken dilek dilemelerini istemektedir. Her giren çıkana hayır yapın telkinlerini de yapmayı unutmamaktadır. Ziyaretçiler de buna iştirak etmektedirler.

Çoban Dede Türbesi'ne yapılan ziyaretlerimizde de bu adaklardan birçoğunu bizzat izleme imkânı bulduk. Kişisel gözlemlerimize dayanarak, yapılan bu adakların büyük bir dikkat ve titizlikle yerine getirilmeye çalışıldığına şahit olmuş bulunmaktayız. Ziyaretçiler bu adakları yerine getirirken sanki ibadet ediyormuşçasına huşu içinde türbenin atmosferine kendilerini kaptırmaktadırlar.

Genellikle adak kurbanları oraya kestirilip, kestirdikten sonra görevliye teslim edilip, fakirlere dağıtılması istenilmektedir. Bizzat edindiğim gözleme göre ortalama 50 yaşlarında bir bayan türbede gerekli işlemlerini yapıp duasını ettikten sonra, görevliye adak adamak istediğini söylüyor. Sonra görevli o bayanı aşağıda tavuk, horoz gibi hayvanların satışını yapan şahsa yönlendirerek hayvanı satın alıp adakların kesildiği yere gitmesini söylüyor. Böylece adak adama işlemi gerçekleştirilmiş oluyor.

Resim 11: Adak Hayvanlarının Satış Yeri

Resim 12: Türbede Adak Kurbanın Kesim Yeri

Çoban Dede Türbesi etrafında adet haline getirilen bu tarz işlemler ve bu bağışların sadece oradaki ilgililerce değerlendirilmesi yatır ziyaretlerinin bir de ekonomik yönünün olduğunu aklımıza getirmektedir. Esasen türbenin etrafında oluşan alış veriş hareketlerine bakıldığında bunu daha net görebiliriz. Ancak bu ekonomik işleyişin hangi kurallara göre nasıl yapıldığı, gelirin nereye gittiği, bu gelir akımının nasıl kanalize edildiği hususunda kesin bilgilere ulaşamadık. Çünkü türbede sorumlu

kişiyi sorduğumuz sorulara onun verdiği cevaplar tatmin edici olmamıştır. Bunların ne derece güvenilir olduğu ise cevap bekleyen sorularımız arasındadır.

3.4.2. Çaresizlik Ve Güçsüzlük Karşısında İnsanın Arayışlara İtilişi

Yaptığımız araştırma ve deneklerden aldığımız bilgilere göre Çoban Dede Türbesi'ne gidiş sebeplerinden biri de çaresizliktir. İnsanlarımızın çoğu türbeyi bu maksatla ziyaret etmektedir. Hatta çaresizliğin her çareye başvurmayı beraberinde getirdiğini söyleyebiliriz (KK, 41; KK, 42; KK, 50; KK, 16).

İnsanoğlu imkânlarını kullanarak çevresine karşı kendini güçlü göstermeye çalışır. Ama bu gücün ve göstergenin belli bir sınırı vardır. İnsanın hayat tecrübeleri ve çok çeşitli yaşadığı haller, bize insanın karşı koymakta zayıf kaldığı durum ve fiillerin varlığını sık sık göstermektedir (Kayıklık, 2001,153). Biz insanlar hayatımız boyunca türlü sıkıntılar, zorluklar, çilelerle vs. karşılaşmaktayız. Kimisinin üstesinden gelebilmekte, kimisinin ise karşısında çaresiz kalmaktayız. İnsan böyle bir durumda çaresizliğiyle baş başa kalmak istememektedir. Bundan kurtulmak için bir çıkış yolu aramakta ve mantıklı olsun veya olmasın hedefine ulaşmak için her yola başvurmaktadır. Böyle çaresizlik içinde kalan insanların ümit kapılarından biri de türbeler olabilmektedir. Günlük hayatın sorunlarına çözüm bulamayanlar, dertlerine dermanı bu türbelerde arıyorlar. Bu arayış içinde buldukları sorunlardan kurtulmak için kendilerini türbeye gitmekten alıkoyamadıklarını söyleyebiliriz.

İnsanın hayatını istediği gibi planlayıp programlaması ve istediği gibi uygulaması her zaman mümkün olmamaktadır. Özellikle neyin nereden, nasıl ve ne zaman geleceği, nelerle karşılaşılacağı önceden bilinmeyen öyle olaylar ve durumlar vardır ki, bunlar insan hayatında ve onun devamında gerekli gördüğü şeylere karşı zararlar, kötülükler, tehlikeler, tehditler, korkular ve huzursuzluklar açabilir; insan çaresizlik içine düşebilir. İnsanı kendisini istediği hedefe götüren yolların kapandığı ve kendi imkânlarının yetmediği bir durumda, insan çaresizlik içinde kendini bilerek bu durumun ortasına bırakmak istememekte ve çaresizliğine bir çare aramaktadır. Bu ve bunun gibi durumlarda başta insan dini inancına, hatta gerekli gördüğünde başka türlü uygulamalara sarıldığını bile görmekteyiz. Türbe ziyaretleri de bunların başında gelen durumlardan biridir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi insan yaşamının her evresinde belli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu hayatının akışı sırasında her insanın kendine göre sıkıntıları

bulunmaktadır. Kiminin hastası veya hastalığı vardır. Bu hastalıklar bazen güçlükler doğurabilmekte, hatta çaresi bulunamamakta veya tedaviye cevap verememektedir. Kiminin de çocuğu olmaz veya bazılarının olmuştur ama engellidir vs. Bunlar için doktorlara gidilmiş ama sonuç alınamamıştır. Birçok genç kız kendilerine uygun eş bulamamış, kısmet aramaktadır. Birçok zorluk ve sıkıntılarla karşılaşan insanoğlu bu durum karşısında hiçbir şey yapmadan eli kolu bağlı durmak istemez. Bu olumsuz durumdan kurtulmak için de türbelerde yatan, mübarek diye nitelendirdikleri şahısların manevi gücünden faydalanma yoluna gitmektedirler.

İşte bu noktada türbeler de çaresizlik hissini giderilmesinde insanlar tarafından son umut kapısı olarak görülmektedir. Zor zamanlarda önce bütün güçler ve imkânlar harekete geçirilmekte, çaresizlik kendini kesin olarak gösterince türbeye gidilip, bir nevi çıkış yolu aranmaktadır. Beklentilerine ulaşamayan kimselerin çoğu, buraları ziyaret ederek manevi destek aldıklarını düşünmekte, sorunlarını, içinde buldukları problemleri türbede yatan zatın aracılığı ile Allah'a havale ederek bir an önce çözüme kavuşmasını ümit ettiklerini söyleyebiliriz.

Aslında dışardan bakıldığında ölü bir insandan medet ummak akıl ve mantığa sığmayan bir durumdur. İnsanların birçoğu dünyaya ait istek ve ihtiyaçlarını türbelerden istemekle yetinmeyip adeta oralardan müjdeler beklemekte, bu da onları pozitif düşünce ve anlayıştan uzaklaştırmaktadır. Akıl ve bilimin var olduğu şu günümüzde bu tür ziyaretlerin ve yanlış olarak görülen çoğu uygulamaların bazıları tarafından çok basit, anlamsız ve akıl dışı kaldığı düşünülmektedir.

Ancak; yaşantıların bize bunun farklı bir yanını da gösterdiğine tanık olabilmekteyiz. Zaman içerisinde hayat insana acı tatlı öyle sürprizler hazırlar ki, bunlar karşısında insan kendini bazen akıl ve mantık dışında bulabilir. Bunun, her insanın yaşamında yer alan kaçınılmaz bir durum olduğunu ifade edebiliriz. 21. yy'da teknolojinin baş döndüren hızla geliştiği bu çağda, insanın da elini kolunu bağlayan, onu çaresizliğin girdabına sürükleyen bu sebepler neticesinde, başka sebeplerin yanında dinsel içerikli bu mekânlardan da insan kendini alıkoyamamaktadır. Basın ve televizyondan takip ettiğimiz gibi sınav öncesi-sonrası, evlilik öncesi-sonrası, sağlık problemleri vs. gibi çok geniş bir yelpazede ele alabileceğimiz sebeplerle gidilen türbeler her yıl dolup taşmaktadır. Türbelere rağbet edenler, bu durumdan şikâyetçi olmayıp, bunu akıl ve mantıkla izah yoluna da gitmemektedirler. Bireyler için önemli

olan içinde buldukları olumsuz durumdan biran önce kurtulmak ve kendilerini hayatın akışına kaptırmak istemeleridir.

Tabii ki toplumda çok çeşitli görüşlere sahip insanlar da bulunmaktadır. Herkesin bakış açısına göre türbeye verilen anlam ve değer de farklı olmaktadır. Şu da bir gerçektir ki, türbe ziyaretleri ister doğru olsun ister yanlış olsun bir gerçektir. Hayatımızın her safhasında mevcudiyetini korumaktadır. Bunun doğruluğunu veya yanlışlığını ispat etmek ise bizim alanımıza giren bir mesele değildir. Bizi ilgilendiren oraya insanlarımızın gitmesi, gittiklerinde neler hissettikleri, orada neler yaptıkları, niçin orayı tercih ettikleri ve aradıklarını bulup bulamadıkları ve başka sebeplerdir.

3.4.3. Türbe Ziyaretinde Merak Duygusunun Tesiri

İnsanoğlunun yaratılışından itibaren onda görülen özelliklerinden birisi de merak duygusudur. Biz bunu insanda bitmek tükenmek bilmeyen duyma ve öğrenme merakından kolayca anlayabiliriz. Çünkü o, hayatın akışı içinde pek çok şeye merak duyabilir. Bunun da bir sınırı yoktur.

İnsanoğlu şuna ya da buna merak ederken bazen onun merakı, bir arayışın peşine de takılabilir. Esasen insan, çocukluğundan itibaren sürekli arayış halinde olan bir varlıktır. Burada merak duygusu, merak edilene doğru insanda itici bir güç rolü oynar. Bu duygu bir ihtiyaç olarak insanda belirlediği andan itibaren doyurulmayı da bekler. Hangi yaşta olursa olsun merak duygusu insanı bir atılım içine sokar. Bu durumun inanç konularıyla ilgili olduğunu da söyleyebiliriz. Hele onlar, içindeki arayışlar kendilerini duygunun sahibine duyurduklarında insanı onun peşinden oraya doğru sürüklemek ister.

Türbeye gelen ziyaretçilerden aldığımız bilgilere göre, gelenlerin çoğu içlerinde bulunan, itici bir güç olarak ifade ettikleri merak duygusuyla hareket etmektedirler. Kimisi çevresinden duyarak “onlar gidiyor, ben de gideyim. Nasıl bir yer acaba?” düşüncesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Çoban Dede Türbesi'nin halk arasında tanınmış bir yer olması, onun hakkında anlatılan rivayetler, hele de “dileğim kabul oldu” diyen kişilerin anlattıkları vs. oraya gidişte çok büyük etken olmakta, insanın var olan merakını bir kat daha artırmaktadır. Bundan dolayı da merakın derecesi yükseldikçe insan kendini orayı görmekten alıkoymamaktadır. Belki oraya gittiklerinde hayal ettiklerini, aradıklarını bulamayacaktır. Fakat çevrenin telkinleri, ona türbe hakkında anlatılanlar ve duydukları rivayetler orayı bir ölçüde cazip bir yer haline

getirdiği için oranın popülaritesini artırdığını “ya doğruysa” fikrinin, insanın aklını kurcalayıp durduğunu ifade etmek mümkündür. Buradan hareketle denilebilir ki, çeşitli duygu ve düşüncelerle donanan ve kendi çizdiği yolda ilerleyen, çözüm bekleyen arayışlar, doyurulmak istenen meraklar kendini hayat boyu insana sürekli hissettirmektedir. Şayet oraya merakla gidilip de bir takım istekler de dile getirildiğinde şu veya bu sebepten dolayı onlar neticede kendinin beklediği doğrultuda sonuçlanınca buranın gizemi ziyaretçinin gözünde daha da büyüyecek, başka istekleri olduğu zamanda oraya onun kolayca gidişini de sağlayacaktır.

Şu halde Çoban Dede'nin ziyaret edilip ondan beklentilerde bulunmanın merakla başlayıp bazı ziyaretçiler için onun ötesine geçtiğini, orayı daha çekici bir hale getirdiğini söyleyebiliriz.

3.4.4. Ziyarete Sevap Beklentisi

Çoban Dede Türbesi'ne gidenlerin ziyaret sebeplerinden biri de geleneksel dindarlar arasında buranın mübarek diye nitelendirilen bir kişinin yattığı yer olarak kabul edildiği için onun ziyaret edilmesinin sevap olduğuna inandıklarından dolayı Allah'tan ziyaret sevabını alma düşüncesidir. Burada şu noktayı hatırlatalım ki, inanan kimsenin günlük hayatında sevabın, yaptığı iyi işlerin Allah tarafından mükâfatlandırılacak olmasının önemi büyüktür. Sevabın Allah'ın insanlardan yapmasını ya da yapmamasını istediği fiilleri yapmasıyla oluştuğunu söyleyebiliriz. Ziyaretçilerin bir kısmının ifadelerinden elde ettiğimiz bilgiler ışığında, şu halde türbede yatan zatın Allah'ın sevdiği bir kul olduğu düşünüldüğü için, O'nun sevdiği kulunu ziyaret etmek, onlar için sevap değeri taşımaktadır. Hatta deneklerden biri “Çoban Dede Allah'ın sevdiği kuldur, mübarek insandır, günahsızdır. Bu yüzden onun yüzü suyu hürmetine istekte bulunuyorum. Allah kabul eder. Allah'ın sevdiği kulların mezarını ziyaret etmek çok sevaptır.” sözleriyle oradan sevap beklentisini dile getirmiştir (KK,69). Buradan hareketle onlar bir bakıma Rablerinin sevdiği kullarıyla irtibat kurarak O'nun sevgisini kazanmak istemektedirler. Yine onların ifadelerine göre, insan bu fiilleri yaptıkça dinen iyi bir davranış yaptığını düşünerek ve Allah'ın istediğini yaptıktan sonra ruhunu da rahatlamış ve sakinleşmiş hissetmektedir. Duyduğu rahatlık ona yaptıklarını devam etmesi yönünde itici bir güç oluşturmaktadır. Bu gücün oluşması da onda bu hareketini ve dileklerini sakin bir şekilde beklemeye iletmektedir.

Hayırlı bir iş yaptığını düşünüp, sevabını Allah'tan umarak yapılan türbe ziyaretleri, onda sevap işleme bilincini daha çok artırmakta ve giderek bu durum alışkanlığa dönüşmektedir. İnsan bu tür duyguları yaşayıp, kendini orada huzurlu ve rahatlamış hissettikçe bu duygu onları bu tür davranışlarda bulunmaya teşvik etmektedir. Bunun gittikçe alışkanlığa da dönüşebileceğini de söyleyebiliriz. Bu da ileride alışkanlık haline geldikçe belirli noktalarda beyin otomatik olarak onu alıp ve düşünmeden kabul edebilir.

3.4.5. Türbede Ruhun Rahatlama

Bilindiği gibi günlük hayatın akışı sırasında insanın hayatın beraberinde getirdiği çok çeşitli problemlerle uğraşmak zorunda kaldığı bir gerçektir. Günlük hayatın oluşturduğu problemlerden kurtulabilmek için insanın çeşitli çareler araması doğaldır. Halk arasında geleneksel dindar dediğimiz kişiler içerisinde bu sıkıntılardan veya dertlerden kurtulabilmek için sığınacak yerlerden birisi de türbe ziyaretleridir. Ziyaretçilerin orada hangi kuralları uyguladıklarından yukarıda bahsetmiştik.

Bu kuralları uygulayan ziyaretçileri uzaktan gözlemlediğimizde, bu insanların yaptıkları görünüşte tuhaf gibi görünmektedir. Çünkü bunlar yabancılaşmış davranışlara benzemektedir. Ama onların o anda kalplerinde hissettikleri dileklerinin gerçekten kabul olunmasını gönülden istemeleri ve bunda samimi olmaları, bu hareketlerine onlara mantıksız, tuhaf göstermemekte ve bu onlar tarafından çok doğal görünmektedir. Onlarca bu yapılanlar, türbede dileklerin gerçekleşmesi için yapılması gerekenlerdir ve duaların tamamlayıcısı durumundadır. Kısaca mekânın olmazsa olmazlarıdır.

Yapılan birçok adet haline gelmiş geleneksel uygulamayı yanlış olarak telakki edenlerin bile; oradaki kalabalığın atmosferine kapılarak onlara eşlik ettikleri görülmektedir. Bu durum bize o anda mantığın gerilediği, duygunun ise ön plana çıktığını göstermektedir. Burada duygu, yerine göre öyle uyanmıştır ki, zaman zaman insan için med-cezirlere dönüşebilmektedir. İşte türbede çeşitli uygulamalarda bulunanlar içlerindeki duyguya kapılmakta ve bu duygusal haldeyken rasyonel hale girememekte ve mantığını da yeterince işletmemektedir. Biz bunlara deneklerin anlatımlarında sık sık şahit olduğumuzu söyleyebiliriz.

Türbeyi ziyaret edenler Çoban Dede kim olursa olsun ilgilenmemekte ve onu gizli, güvenilir, bir dost olarak görmektedirler. Onlar bir bakıma kimseyle konuşamadıkları, kimseye açıkça ifade edemedikleri sorunlarını gizlice, kalbiyle bunları

orada yatan zata iletip, bunun sonunda onun rahatlığını yaşamaktadırlar. Orada konuştukları şahsın iyi, mübarek, muhterem, güvenilir bir zat olduğuna inandıkları için, kendilerini kınamadan, eleştirmeden, içtenlikle dinlediğini düşünmektedirler. Türbede yatan zatı kendilerinden daha çok Allah'a daha yakın görmektedirler. Çoğu için Çoban Dede, konuşamayan psikiyatrist görevi üstlenmektedir. İnsanlar konuşuyor ve o hep dinliyor. Bir nevi bunu yapanların içsel boşalma yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Dini tevekkülü Çoban Dede'ye yansıtıp, her şeyin sonunda oraya giderek ellerinden geleni yapmış olmanın huzurunu yaşamaktadırlar. Bu tarz insanlar, böyle yaparak medet umulacak ne varsa hepsini yerine getirip dileklerini perçinleştirerek kabul olması umudunu yaşamaktadırlar. Bizzat konuştuğumuz deneklerden çoğu kişi, orayı umut kapısı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu tarz yerlerin ortamına kapılarak dua etmenin farklı zevkini, hazzını duyarak, insanların toplu olduğu yerlerde manevi kuvvet bulduğuna inanmaktadırlar. İnsan böylece başkasının desteğini almakta ve psikolojik rahatlama içine girmektedirler. Çoban Dede, onların arkasında gizli, kuvvetli bir güç olarak görülmektedir. Aslında "Çoban Dede böyle birisi midir?" sorusunu sormamakta hatta bu soru onların aklına bile gelmemekte ve bunu istememektedirler. Onlar sadece dileklerinin olmasına odaklanmaktadırlar.

Ziyaretçilerin çoğu (KK,4; KK, 6; KK, 15; KK, 16; KK,22). oraya gittiklerinde içlerinde tam olarak ifade edemedikleri bir huzur bulduklarını söylemektedirler. Orada yaptığı duanın daha içten ve daha tatmin edici olduğunu düşünmektedirler Bu da bize oradaki topluluğun ve insanların üzerinde ne kadar çok etkisi olduğunu göstermektedir.

Şu halde Çoban Dede Türbesine ziyaret nedenlerini; çeşitli ihtiyaç ve isteklerde bulunmak, çaresizlik ve arayış, merak, sevap kazanma, ruhen rahatlamanın dışında, Allah'a ulaşmada Çoban Dedeyi aracı olarak kullanmak, son çare, ibadet, Allah'a Çoban Dede ile daha yakın olma, duaların daha hızlı kabul olunması, manevi destek, rızık ve bereket, korunma ve emniyet gibi sebeplerin takip ettiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Türbe- kabir inanç ve geleneği bizim toplumumuzda özellikle dini açıdan çok eskiden beri tartışılan, halen de tartışılması sonuçlandırılmayan bir problemdir. Gerek Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek din eğitimi veren kurumlar, gerek din ilimleri alanındaki yetkililer bazı batıl inançları da beraberinde bulundurduğu için ziyaret konusuna temkinli yaklaşmışlar, her vesile ile halkı hurafeye kaçan boş inançlardan uzaklaştırmaya çalışmışlardır (Erdil, 1999,68).

Bizimde bu çalışmamız halk inançları çerçevesinde Adana'daki Çoban Dede Türbesi'nde oluşan inançların genel bir tespitini yapan bir çalışmadır. Burada öncelikle Çoban Dede'nin tarihi kimliği, türbe inancının oluşumu, ziyaret yeri haline gelişi, ziyaretlerde gündeme gelen inançların devreye girişi ve beklentilerin uygulamalar içinde ifade edilmesi söz konusudur.

Buradan hareketle halk arasında Çoban Dede'ye bakış ve onun aracılığıyla beklentilerin veya dileklerin Tanrı'ya iletilirken Çoban Dede'nin onlar nazarında tasavvur edilişi, Tanrı ile ziyaretçi arasında aracı olma durumu gösterilmiştir. Netice itibariyle Çoban Dede ziyaretçilerinin Tanrıya çeşitli ihtiyaçlarını ve isteklerini Çoban Dede vasıtasıyla duyurmaları ve bunlar arasındaki farklılıklar ortaya çıkarılmış ve bunların hedefe ulaştırıldığı takdirde ziyaretçilerin fedakârlıklarda bulunması, başka bir ifadeyle adakların yapılmasının Çoban Dede Türbesi'nde icra edilmesi üzerinde durulduğu dikkati çekmektedir. Böylece bu ziyaretin ekonomik yönünün ihmale uğratılmadığı görülmektedir. Adakların özellikle ziyaretçilerin çaresizlik ve güçsüzlük karşısında vaat edilecek olması ve bunların arkasından ürünlerinin alınacak olması, oradaki yöneticilerin de ilgi çekici beklentilerinin olması muhtemeldir. Böylece ziyaretçilerin isteklerinin gerçekleşmesiyle oradakilerin beklentilerinin gerçekleşmesi, karşılığını bulması için bir başka enteresan tarafıdır.

Halkın Çoban Dede Türbesi'ne çeşitli istek ve dileklerinin olduğunda bazı durumlarda ve olaylarda güçsüz, çaresiz kaldıklarında, bir takım ruhsal problemlerinden kurtulmak istediklerinde, ruhî bir rahatlama duymak, Allah'a daha yakın olmak istediklerinde, ibadet etmek, manevi bereket ve destek almak, korunma ve emniyette olmak istediklerinde türbeyi ziyaret ettikleri görülmektedir.

Buraya bilgi sahibi olan da olmayan da gelmektedir. Şehirlerde tam bir dini bilgiden mahrum; fakat tahsil ve kültürlü kişilerin, özellikle de kadınların, buraya gelerek olumlu bir sonuç alacaklarına inanmaları ve buralara rağbetleri tahsilsiz kişilerden daha az değildir. Şehirlerde okuma yazma oranının yüksek, sağlık, sosyal, kültürel ve birçok imkânların daha fazla olmasına rağmen ziyaret fenomeni devam etmektedir. Üniversite mezunları hatta müspet ilimler uğraşan birçok kişilerin inanarak bu yerleri ziyarette bulduklarını görmüş bulunmaktayız. Bu nedenle bunun ne bilgi ne kültür ne tahsil nede ekonomik hayatla doğrudan doğruya bir bağlantısı olduğunu ifade edemeyiz.

Geçim şartlarının düzeltilmesi, sağlık hizmetlerinin yeterince yerine getirilmesi gibi sosyo-ekonomik tedbirlerle hurafe ve batıl inanışların ortadan kaldırılabileceği görüş ve iddiası, modern ve ileri toplumlarda da hurafe ve batıl inanışlara rastlanması gerçeği karşısında büyük ölçüde geçerliliğini kaybetmiştir. Bu durum, hurafe ve batıl inanışların ekonomik olmaktan çok, kültürel bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Çakan, 2003,13).

KAYNAKLAR

- Armaner, Neda (1980), “*Din Psikolojisine Giriş*”, Ankara.
- Arslan, Mustafa (2004), “*Türk Popüler Dindarlığı*”, Dem Yayınları, İstanbul.
- Arslantürk, Zeki (2001), “*Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*”, İstanbul.
- Artun, Erman (2005), “Adana İnanç Merkezleri ve Bunlara Bağlı Kültür Değerleri”,
Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları, Adana.
- (2005), “*Türk Halk Bilimi*”, İstanbul
- Altıntaş, Ramazan (2006) “Alevi Geleneğinde Dini Otorite “Dede Profili”, *Dini Otorite Sempozyumu*, K.T.Ü. Rize İlahiyat Fakültesi, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Ay, Arif “Efsane-Menkıbe Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi”,
(<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/mdergi/20htm>)
- Aydın, Mehmet (1987), “*Din Felsefesi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yay., İzmir.
- Başçetinçelik, Ayşe (1999), “Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma”, *III. Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana.
- Boratav, Pertev Naili (1997), “*Yüz soruda Türk Folkloru*”, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- (2003), “*Yüz soruda Türk Folkloru*”, K.Kitaplığı, İstanbul.
- Cilacı, Osman (1999), “Türbe ve Mezarlık ziyaretlerinde Görülen Hurafeler ve Çözümleri”, *Geçmişte Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu Bildirileri*, Sembol Tanıtım, Mezarlıklar Vakfı Yay., İstanbul.
- Çağınlar, Zekiye (1999), “Adana Halk Kültüründe Ziyaretler”, *III. Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana.
- Çakan, İsmail Lütfi (2003), “*Hurafeler ve Batıl İnanışlar*”, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Çalışkan, İsmail (2002), “Allah-İnsan ilişkisinde Aracı Fikri-Vesilecilik”, *İslamiyet Dergisi*, cilt 5, sayı 1, Ankara.
- Çelik, Ali (1995), “*İslam’ın Kabul veya Reddedtiği Halk İnançları*”, Beyan Yayınları, İstanbul.

- Çelik, Celalettin, (2004), “*Türk Halk Dindarlığında Değişim ve Süreklilik*”, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi dergisi, cilt 4, sayı 1, Adana.
- Çobanoğlu, Özkul (2003), “*Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*”, Akçay Yayınları, Ankara.
- Demirel, Ali (2006), “*Günümüzde Halk Arasında İnanılan ve Uygulanan Yaygın Hurafeler*”, *Ailem Dergisi*, sayı 171, Feza Gazetecilik, İstanbul.
- Egemen, Bedi Ziya (1952), “*Din Psikolojisi*”, T. T. K. Basımevi, Ankara.
- Eliade, Mircea (1974), “*Traite d’Histoire des Religions*”, Payot, Paris.
- Erdil, Kemalettin (1999), “*Yaşayan Hurafeler*”, T.D.V. Yayınları, Ankara.
- Erginer, Gürbüz (1997), “*Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri*”, İstanbul.
- Eröz, Mehmet (1992), “*Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşilik*”, T.D.V., İstanbul.
- Geçioğlu, Ahmet Rıfat (2007), “*Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Sebepleri*”, *Marmara İlahiyat Fakültesi Bitirme Tezi*, İstanbul.
- Günay, Ünver (2003), “*Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri*”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.2. Kayseri.
- (1998), “*Din Sosyolojisi*”, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Günay, Ünver; Güngör, Harun (1998), “*Türk Din Tarihi*”, Laçın yayınları, İstanbul.
- Günay, Ünver; Güngör, Harun; Taştan, Vahap; Sayım, Hüseyin (2001), “*Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması (Kayseri Örneği)*”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- Hançerlioğlu, Orhan (1975), “*İnanç Sözlüğü*”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hökelekli, Hayati (1993), “*Din Psikolojisi*”, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kaçar, Abdülkadir, “*Çukurova Evliyaları*”, Fetih Matbaası, Adana.
- Kalafat, Yaşar (1999) “*Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi*”, Milli Folklor, Feryal Matbaa, Ankara.
- Kaya, Muammer (2001), “*Eski Türk İnançlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğindeki İzleri*”, Ankara.

- Kayıklık, Hasan (2001), “Kur’an’daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir değerlendirme”, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Cilt 1, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Kılıç, Abdullah (2001), “Isparta Yöresi Halk İnançları”, *Uluslar arası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, Evrak Yayınları, Nevşehir-Ankara.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1984), “Türk Halk İnanç ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri”, Ankara.
- (1997), “Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menkıbenameler”, Metodolojik Bir Yaklaşım, Ankara.
- (2000), “Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temeller”i, İstanbul.
- Onay, Ahmet (2004), “Dindarlık etkileşimi ve Değişim”, Dem Yayınları, İstanbul.
- Ordulu, Mehmet Akif (2001), “Türkçe Sözlük”, İstanbul.
- Özen, Kutlu (1999), “Adana Yöresinde Üç Adak Yeri, Çoban Dede, Hasan Dede, Durhasan Dede Yatırları”, *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürleri Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri*, Adana Valiliği yay. Adana
- Peker, Hüseyin (1999), “Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-Sosyal Nedenler”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, Mezarlık Vakfı Yay. İstanbul.
- (2003), “Din Psikolojisi”, İstanbul.
- Taş, Kemalettin (2006), “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma (Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi)”, Karahan Kitabevi, Adana.
- Tanyu, Hikmet (1967), “Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- , (1980), “Dini folklor veya Manevi Halk İnançları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXIII., Ankara.
- Tatlıoğlu, Durmuş “Türkmen İrımları”, www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/278.pdf
- Türkçe Sözlük* (1998), “İnanmak ve İnanç Maddesi”, C.1, TDK Yayınları, Ankara.

- Yapıcı, Asın (2007), "*Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*", Karahan Yayınları, Adana.
- Yavuz, Kerim (1983), "*Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- (1986), "Din Psikolojisinde Metot Meselesi ve Yeni Gelişmeler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 5, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- , (1987), "*Doğu Karadeniz Batıl İnançlarının Psikolojik Dili*".
- Yazar, Turgay (1999), "Çadır-Bark-Türbe", *Geçmişten günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu Bildirileri*, Mezarlıklar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Suat, (1998), "*Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*", İstanbul..

KAYNAK KİŞİLER

S. No	Adı-Soyadı	Yaş	M. Hali	Eğitim	Mesleği
K1.	Taylan Altunkanat	34	Evli	Lise Mezunu	Serbest/Esnaf
K2.	Tayyib Ayhan	48	Evli	Lise Mezunu	Serbest/Esnaf
K3.	Suna Peker	23	Evli	Üniversite	Memur
K4.	Rukiye Ayhan	46	Evli	Üniversite	Memur
K5.	Ülker Kaplan	33	Evli	Lise	Ev Hanımı
K6.	Gülşen Döner	31	Evli	Üniversite	Memur
K7.	Anıl Ayhan	26	Evli	Üniversite	Ev Hanımı
K8.	Adeviye Bayram	27	Evli	Üniversite	Memur
K9.	Şule Kıray	20	Bekar	Lise	Öğrenci
K10.	Nazan Doğan	22	Bekar	Üniversite	Öğrenci
K11.	Raziye Kemal	25	Bekar	Üniversite	Memur
K12.	Tuba Yılmaz	25	Bekar	Lise	Ev Hanımı
K13.	Şeyma Arık	27	Evli	Lise	Ev Hanımı
K14.	Şükran Kıray	25	Evli	Üniversite	Memur
K15.	Sunay Kıray	38	Evli	Lise	Ev Hanımı
K16.	Ümit Bayram	65	Evli	Üniversite	Emekli
K17.	Fatma Değirmenci	22	Evli	Üniversite	Memur
K18.	Tülin Bayram	24	Bekar	Üniversite	Memur
K19.	Alper Özcan	32	Evli	Üniversite	Memur
K20.	Esra Özcan	18	Bekar	Üniversite	Öğrenci
K21.	Tijen Kaya	39	Evli	Lise	Ev Hanımı

K22.	Münevver Özcan	54	Eşi Ölmüş	İlkokul	E Hanımı
K23.	Kürşat Ceylan	32	Evli	Üniversite	Memur
K24.	Suzan Ceylan	38	Evli	Lise	Ev Hanımı
K25.	Şadiye Perçin	25	Evli	Lise	Ev Hanımı
K26.	Serpil Saban	32	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K27.	Gülfe Ersöz	60	Eşi Ölmüş	Lise	Ev Hanımı
K28.	Ayşe Demir	55	Eşi Ölmüş	Lise	Emekli
K29.	Hayriye Kutlu	46	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K30.	Didem Aklan	19	Bekâr	Lise	Öğrenci
K31.	Büşra Şahin	18	Bekâr	İlkokul	Öğrenci
K32.	Mevlüt Şahin	42	Evli	Lise	Memur
K33.	Mustafa Korkmaz	50	Evli	Lise	Memur
K34.	Mustafa Onuk	44	Evli	Lise	Memur
K35.	Yusuf Uçur	34	Evli	Üniversite	Memur
K36.	Murathan Aksoy	36	Evli	Üniversite	Memur
K37.	Emine Aksoy	43	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K38.	Zekiye Aslan	49	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K39.	Tuğba Arslan	24	Bekâr	Lise	Memur
K40.	Hatice Uçur	26	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K41.	Mihriban Uçur	31	Evli	Lise	Memur
K42.	Şule Aksoy	33	Evli	Üniversite	Memur
K43.	Feyza Argın	21	Bekâr	Ortaokul	Öğrenci
K44.	Hülya Argın	45	Evli	Lise	Emekli
K45.	Rabia Topal	55	Evli	İlkokul	Evhanımı

K46	Zühal Topal	22	Bekar	Lise	Öğrenci
K47.	Sümeyye Topal	20	Bekar	Lise	Öğrenci
K48.	Seyran Kılıç	24	Bekar	Lise	Memur
K49.	Rahme Göral	25	Bekar	Üniversite	Memur
K50.	Durdu Göral	40	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K51.	Rıdvan Kaya	30	Bkar	Üniversite	Diğer
K52.	Hülya Yıldızlı	42	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K53.	Sümeyye Hüyüküklü	18	Bekar	Lise	Öğrenci
K54	Şeyma Elmas	15	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K55.	Emine Baysal	48	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K56.	Nazlı Kaplan	45	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K57.	Kübra Elmas	16	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K58.	Fatma Doğan	44	Evli	İlk Okul	Ev Hanımı
K59.	Selma Aslangiray	46	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K60	Raziye Hazır	53	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K61.	Ümmügülsüm Parlak	56	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K62.	Songül Özyılmaz	40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K63.	Dursun Özcan	38	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K64.	Cuma Şahin	48	Evli	Lise	Memur
K65	Nuran Koçaklı	25	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K66	Hüsniye Akkaş	42	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K67.	İbrahim Argın	47	Evli	Lise	Memur
K68.	Ramazan Argın	43	Evli	Lise	Memur
K69.	Ertuğrul Argın	17	Bekar	Lise	Öğrenci

K70.	Hüseyin Göröl	71	Evli	Ortaokul	Emekli
K71.	Ümmügülsüm Göröl	67	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K72.	Hatice Göçer	29	Evli	ilkokul	Ev Hanımı
K73.	Hacı Göçer	30	Evli	Lise	Diğer
K74.	Fatma Yazıcı	42	Evli	Üniversite	Memur
K75.	Mursel Yazıcı	43	Evli	Üniversite	Memur
K76.	AhmetFevzi Yıldırım	31	Bekar	Üniversite	Memur
K77.	Mustafa Kelebek	28	Bekar	Üniversite	Esnaf
K78.	Erhan Kaya	26	Bekar	Üniversite	Öğrenci
K79.	Burcan İpek	34	Evli	Lise	Ev Hanımı
K80.	Fatma Ateş	28	Bekar	İlkokul	Ev Hanımı
K81	Havva Sürücü	62	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K82.	Fadime Erdoğan	42	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K83.	Rabia Sürücü	45	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K84.	Fatma Ocak	25	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K85	Nuran Güven	32	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K86.	Emine Keleş	16	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K87.	Aysel Keleş	54	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K88.	Leyla Bilal	36	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K89.	Nazlı Çıkar	40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K90.	Teslime Geman	45	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K91.	Zeynep Er	50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K92.	Nurhayat Korkutan	53	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K93.	Yeter Soylu	54	Evli	İlkokul	Ev Hanımı

K94.	Fadime Tüdaş	46	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K95.	Fatma Çınar	43	Evli	Lise	Ev Hanımı
K96.	Canan Mazı	41	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K97.	Şerife Aktaş	48	Evli	Üniversite	Emekli
K98.	Aysel İçli	56	Evli	Üniversite	Emekli
K99.	Gonca İçli	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K100	Esra Onar	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K101	Dilek Tayyar	38	Evli	Lise	Ev Hanımı
K102	Nurdoğan Sayın	46	Evli	Lise	Ev Hanımı
K103.	Leyla Duru	42	Evli	Lise	Ev Hanımı
K104.	Yeşim Koç	23	Bekar	Lise	Öğrenci
K105.	Rahme Koç	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K106.	Fatma Tantu	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K107	Gülcan Demirci	29	Bekar	Lise	Öğrenci
K108	Hacer Sevindik	38	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K110	Muammer Gülistan	40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K111	Zeynep Ateş	49	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K112	Zeynep Akbaş	20	Bekar	Lise	Öğrenci
K113.	Mesude Akbaş	51	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K114.	Meryem Pişkin	37	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K115.	Hacer Kuş	32	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K116	Arzu Kurum	45	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K117	Hürü Sevindik	48	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K118	Fazilet Özaydın	21	Bekar	İlkokul	Öğrenci

K119.	Neba Korkmaz	52	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K120.	Selvi Akbaş	52	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K121.	Yasemin Mehli	39	Evli	Lise	Ev Hanımı
K122.	Elif Aksu	19	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K123	İsmet Batur	45	Evli	Lise	Ev Hanımı
K124.	Nesrin Güler	78	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K125	Leyla Ökten	43	Evli	Lise	Ev Hanımı
K126	Fatma Kesici	46	Evli	Lise	Emekli
K127	Ayşe Gülen	38	Evli	Lise	Ev Hanımı
K128.	Songül Özen	19	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K129.	Vildan Tanır	17	Bekar	Lise	Öğrenci
K130	Elif Baykuş	44	Evli	Okumamış	Ev Hanımı
K131	Fatma Esin	27	Evli	Okumamış	Ev Hanımı
K132.	İlknur Nevar	20	Evli	Okumamış	Ev Hanımı
K133	Sevda Demir	19	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
K134	Kezban Elibol	73	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K135.	Emine Kılıç	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K136.	Keziban Kılıç	18	Bekar	Lise	Öğrenci
K137	Mehmet Kılıç	56	Evli	İlkokul	Serbest-Diğer
K138.	Saadet Güleçen	27	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K139.	Hasan Kılıç	26	Bekar	Üniversite	Memur
K140	İlhan Güleçen	36	Evli	İlkokul	Serbest-Diğer
K141	Aynur Kızılkuyu	31	Evli	Üniversite	Memur
K142	Emine Kızılkuyu	32	Evli	Üniversite	Memur

K143.	Sümeyye Aslanhan	24	Bekar	Üniversite	Memur
K144.	Senan Polat	26	Bekar	Üniversite	Memur
K145.	Hatice Çelik	24	Bekar	Lise	Memur
K146.	Hüseyin Kılıç	31	Evli	Lise	memur
K147.	Sakine Ceylan	45	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K148.	Sevim Ceylan	21	Bekar	Lise	Öğrenci
K149	Nuriye Kazak	49	Evli	Okumamış	Ev Hanımı
K150	Sema Kavut	53	Eşi Ölmüş	Okumamış	Ev Hanımı
K151	Leyla Tayfur	39	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K152.	Şeyma Tuna	33	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K153	Esratur Kavut	37	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K154.	Emine Taşcıoğlu	23	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K155.	Petek Cingöz	24	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K156.	Müzeyyen Özcan	58.	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K157.	Bilge Yıldırım	44	Eşi Ölmüş	İlkokul	Ev Hanımı
K158.	Hatice Arslan	24	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
K159.	Selcan Yiğit	22	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
K160.	Seyyide Koca	20	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı

EK

Anket Soruları

1. Çoban Dede hakkında neler biliyorsunuz?
2. Çoban Dede'yi ziyaret etmek aklınıza nereden geldi? Sizi bu konuda teşvik edenler oldu mu?
3. Çoban Dede'ye sık sık gider misiniz? Oraya gidişinizin sebeplerinden bahseder misiniz?
4. Şimdiye kadar Çoban Dede'den hangi dileklerde bulundunuz? Bunlardan kaçına yerine geldi ve bu yerine gelişin sadece Çoban Dede tarafından olduğuna içten inanıyor musunuz?
5. İnsanlar genelde Çoban Dede'ye hangi ihtiyaçlarından dolayı gidiyorlar? Sizce gidenler çaresiz oldukları için mi oraya gitmeyi tercih ediyorlar? Yoksa başka sebepleri de var mı?
6. Oraya gidenler sizce, " Dileğim kabul olsun da kimden olursa olsun" düşüncesini mi taşıyorlar?
7. Çoban Dede'yi ziyaret edince, onun manevi desteğini arkanıza alarak bir rahatlama hissediyor musunuz? Beklentilerinizi sadece Çoban Dede 'ye iletip ondan mı bekliyorsunuz? Yoksa diğer türbeleri de tercih eder misiniz? Evetse, genelde hangilerini tercih ediyorsunuz?
8. Dileğiniz yerine Gelmeyince Çoban Dede hakkında aklınızdan ve kalbinizden neler geçiyor? Gitmeye devam ediyor musunuz ya da gitmekten vaz mı geçiyorsunuz'?
9. Türbenin içine girdiğinizde neler hissediyorsunuz ve düşünüyorsunuz'?
10. Türbe ziyaretlerinde türbeyi öpmek, ellemek, yüz sürmek vs. davranışlarla karşılaşılıyor. Sizce bunları yapan insanlar bu davranışlarıyla neler anlatmak istiyor olabilirler?
11. Çoban Dede'ye gitmek üzere evden çıkarken özel bir hazırlık yapar mısınız? Evetse, ne gibi hazırlıklar yaparsınız?
- 12- Bazı yerlerde başka dinlerin büyüklerinden de dilekte bulunanlar var. Bu durumu siz nasıl karşılıyorsunuz?
13. Allah'a direkt dileklerinizi ulaştırmak varken insanlar neden Allah'la kendileri arasına bir aracı koyarak O'na ulaşmayı tercih ediyorlar? Bu "aracılık illaki gerekir mi? Eğer evetse; Çoban Dede'ye gelinceye kadar birçok İslam büyüklerimiz var.

Başta en önemlisi Peygamberimiz var. Aracı olarak neden onları koymayı tercih etmiyorlar? Biraz açıklama yapar mısınız?

14. Sizce Çoban Dede'yi şu anki konumunu hak eden bir zat mıydı? Yoksa insanlar mı onu bu mevkiye getirdi acaba? Çoban Dede hakkında bilgileriniz gerçekten doğru bilgiler mi?

15 Allah (cc) açıkça diyor ki: " Siz isteyin, ben vereyim". Bu sözden sonra içten gelerek, tüm samimiyetle dileklerimizi, dualarımızı Allah'a yöneltmek daha doğru değil mi?

16. İnsan beklentilerine hiçbir çalışma yapmadan, dileklerini bir türbeye gidip, oradan beklemesi doğru mu? Yoksa buraya gelen İnsanlar onu son çare olarak mı görüyorlar?

17. Bütün içtenliğiyle insan mübarek gün ve gecelerde gönülden geçirdiği duaları Allah'a sunması Çoban Dede'ye gidip oraya sunmasından daha etkili olmaz mı?

18. Bizim dinimizde cami Allah'ın evidir. Biz türbe yerine bu Allah'ın evine giderek, oranın manevi havasını teneffüs ederek orada dileklerimizi Allah'tan istesek daha etkili olmaz mı?

19. Türbede yatan kişinin mübarek olduğunu mu düşünüyorsunuz'? Eğer öyleyse; bütün mübarek insanlar, insanların dileklerini kabul etme yetisine sahipse, o zaman bize gönderilen dinin ve rehberimiz olan Hz. Muhammed Peygamberimize ihtiyaç kalmaz desek ne dersiniz? Bu doğru olur muydu?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Hatice ÖZCAN
 Doğum Yeri ve Yılı : Adana – Kozan 04.05.1981
 Medeni Hali : Bekar
 Ev Adresi : Yüzüncüyıl Kadirbeyoğlu 232 Blok 234. sk.Koşem Apt. K. 2,
 No: 4 Seyhan/ADANA
 İş Adresi : Bahçelievler Kız Kur'an Kursu Ilıca/ERZURUM
 Telefon (Ev) : 0 322 256 89 87
 Telefon (Cep) : 0 505 706 57 56
 E-Posta : kiymetliss01@hotmail.com

Eğitim Durumu

2003 – 2007 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Din
 Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans.
 1999 – 2003 : Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
 1996 – 1999 : Kozan İmam-Hatip Lisesi
 1993 – 1996 : Kozan İmam-Hatip Ortaokulu
 1988 – 1993 : İki Haziran İlkokulu
 Yabancı Dil : Arapça, İngilizce

İş Tecrübesi

2007 : Sami Özsoy Kız Kur'an Kursu Öğretmenliği
 Ceyhan/ADANA
 2007 : Bahçelievler Kız Kur'an Kursu Ilıca/ERZURUM